

Liao I-wu

KULKY A OPIUM

život a smrt na náměstí Nebeského klidu

Liao I-wu

KULKY A OPIUM

Život a smrt na náměstí Nebeského klidu

Mladá fronta

Vydání této knihy podpořilo Ministerstvo kultury České republiky.
Děkujeme.

© 2012 by Liao I-wu
Translation © Bohuslav Smil, 2014

ÚVOD

Před úsvitem 4. června roku 1989 zmobilizovala čínská vláda dvě stě tisíc příslušníků Osvobozené armády. Ti uzavřeli hlavní město Peking, obsadili centrum a rozpoutali tragédii, která otřásla celým světem. Počet obětí na životech nebyl dosud přesně vyčíslen.

Oficiální místa prohlásila, že „počet neúmyslně raněných“ nepřesáhl číslo 200.

Mezinárodní lidskoprávní organizace a místní obyvatelé odhadují, že „počet obětí“ se pohybuje kolem čísla 3000.

Desítky milionů obyvatel, pořádajících stovky demonstrací v desítkách čínských měst, se v tu chvíli rozprchly na všechny strany, jako když střelí do hejna vrabců. Zem zaplavily zatykače, desítky tisíc „politických vězňů“ skončily ve vězení a stovky tisíc „politických uprchlíků“ utekly do zahraničí.

Byl to bod zlomu v čínských dějinách. Chvíli poté padla Berlínská zeď, Východní a Západní Německo se znovu sjednotilo. Rudý Sovětský svaz se s rachotem rozpadl. Studená válka mezi Východem a Západem skončila. Začala se psát nová kapitola historie lidstva.

Svět je jako velmi úzká lávka

1

Bylo deset hodin dopoledne 2. července 2011. Ve městě Che-kchou na jihu provincie Jün-nan jsem překročil státní hranice a jako ve snách se potácel vietnamskou ulicí. Ještě jednou jsem se ohlédl k domovině a na mysli mi vytanula píseň:

Svět je jako velmi úzká lávka
dobře si však pamatuj
hlavně se nesmíš bát.

Je to stará lidová báseň rozšířená na břehu Středozemního moře, naučil mě ji jeden starý rybář z Evropy. Před pár lety přijel do Číny na výlet, potkali jsme se v Li-tiangu a hned jsme si padli do oka, naučil mě ji zpívat hebrejsky. Prý si ji za druhé světové války zpívalo mnoho Židů, když odevzdaně kráčeli do nacistických plynových komor.

Já do plynové komory nikdy nevešel. Prošel jsem rozpáleným Vietnamem, přestoupil ve Varšavě a přistál na letišti v centru Berlína. Vyplázl jsem jazyk a lízl si vzduchu, byl sladký. Svobodné ovzduší má sladkou příchut'. Peter Sillem, vysoký muž z nakladatelství S. Fisher Verlag, mě už z dálky vítal s otevřenou náručí. Oči mi zvlhly. Jak budu v cizí zemi, jejíž řeči nerozumím, vyprávět o lidech, které jsem za všechny ty roky potkal, a o událostech, které jsem zažil?

Před masakrem 4. června 1989 jsem byl básníkem a buřičem, rád jsem se toulal, občas se i popral, rád jsem si vymýšlel, nakecal jsem toho, až se mi od huby prášilo. Vyznamenali mě více než dvaceti oficiálními literárními cenami, říkal jsem si, je jen otázka času, kdy se ze mě stane světově proslulý básník. Pak mě ale za poezii odsoudili, šel jsem do vězení. Z romantické kůže básníka mě zaživa stáhli. Pak mě propustili. Jako by se během jediné noci zhroutil celý svět, byl jsem sám, opuštěný.

Masakr 4. června je dělicí čarou mezi světy. Před ní všichni svorně milovali vlast, za ní všichni svorně milovali peníze. A já byl propuštěný vězeň bez peněz, lidi na mě hleděli svrchu. Když jsem se vrátil domů, opětovné shledání s bývalou ženou, rodiči, sourozenci a starými známými probíhalo vždy v ledovém klidu, žádné vypjaté, srdceryvné scény, jak je známe z knih. Dcera se narodila půl roku po mém uvěznění, byly jí teď tři roky, a když uviděla mou holou hlavu, vyděšeně se rozbrečela, utekla a schovala se za dveře, odkud tajně plivala svým směrem.

Vězňové bývají staří mládenci, někteří roky, jiní desítky let sukni ani nezahlédnou. A tak se po čase v žaláři stane sex nejčastějším tématem všech, idealistické politické vězně s vznešenými cíli nevyjímaje. Rozdíl je jen v tom, že když trestanci kolektivně masturbují a celá cela vzdychá a heká, političtí vězňové předstírají hluchotu nebo berou nohy na ramena. Jednou jsem spal na palandě nad jedním obchodníkem s bílým masem. Pokaždé, když dávali něco lepšího k večeři, tenhle chlapík pak vždy masturboval, někdy s takovou vervou a rozmachem, že jsem to už nahoře nevydržel a na výraz protestu poklepal na kovovou konstrukci postele. A ten chlapík zvedl hlavu, rukou pokračoval vesele dál a houkl na mě: Víš co? Když čepel nebrousíš, zrezaví.

Ohrnoval jsem nos. Nenapadlo mě, že až vyjdu ven, skutečně „bude rezavá“. Dlouho toužebně očekávané shledání s manželkou skončilo katastrofálně, ani jsme se pořádně nedotkli a byl konec. Žena se postavila a chladně se usmála: Nechtěla jsem to dělat, ale když ses zrovna vrátil, nemohla jsem odmítnout.

Zíral jsem tupě a nehnutě, uvnitř to ve mně ale vřelo a vířilo. Spěšně jsem se oblékl. Po třech měsících jsme se po jedné hysterické roztržce rozvedli. Tenhle svět je vskutku lidským peklem. Co si tu počne muž se silnou sexuální touhou, který neustále předčasně ejakuluje, podivín, jenž zaostává za ostatními? Kam tenhle kousek ostudného politického dědictví složí hlavu? Bývalí přátelé mi zvedli telefon jednou a víckrát ne, někteří mě jednou pozvali na večeři a víc se neukázali. Moje bývalá žena pracovala v redakci magazínu jednoho nočního podniku, obávala se, že by má holá hlava přitahovala pozornost a problémy, a tak mi koupila paruku a nutila mě, abych ji nosil. Jednou v noci, bylo už hodně pozdě a já o ni měl strach, jsem si nasadil paruku a vydal se do nočního podniku, abych ji vyzvedl a doprovodil domů. Hned u dveří jsem narazil na dva generální ředitele zpité pod obraz. Jeden byl hubeňour a druhý tloušťák, oba bývali dříve básníci, oba jsem znal. Založili jsme spolu undergroundový časopis, společně jsme si utahovali z komunistické partaje. Jistě, oni dva milovali vlast víc než já, v době studentských demonstrací v roce 1989 dokonce běželi na kampus, četli tam do tlampačů politické básně proti korupci a večer 4. června se odhodlaně vrhli na čchengtuské náměstí Tchien-fu na pomoc studentům čelícím ozbrojenému zásahu. Nesli jim vodu a jídlo, zraněné pomáhali dopravit do nemocnice.

Poznali mě. Tlustoch mi trhnutím stáhl paruku z hlavy: hele, maskovaná kontrarevoluce! Hubeňour se přidal: jednu slečnu pro kontrarevolucionáře! Polil mě pot. Oni dva se jen halasně řehtali a táhli mě na privát.

Kolem se hned shlukla děvčata, rozeznělo se karaoke. Tlustoch vytáhl portmonku, a jako by rozdával cukrátky, každé naděлил sto jüanů spropitného. Hubeňour se mě zeptal, jestli ještě píšu básně. Už ne, nejde mi to, povídám. Kdybys psal, hubeňour na to, mohl bys změnit styl a téma, napsat ódu na noční podniky, na noční život v Čcheng-tu, na krásu našich žen, na chuť ostré polívky, pod pseudonymem bychom ti to u nás v magazínu vydali, víš, v té příloze, jak ji tvá žena šéfredaktoruje.

Nechápal jsem nic: bývali jste chudí básníci, ani na sklenku lepšího alkoholu jste neměli, jak se z vás stali mrknutím oka boháči? Takový velkolepý podnik, jen roční nájem tu musí dělat přes sto tisíc jüanů.

Půjčka, brácho, povídá tloušťík, stačí nebýt skoupý, v bance mít známého, když prachy dojdou, barák i vybavení zastavíš. Škoda jen, že nemůžu zastavit i holky.

Od chvíle, kdy Teng Siao-pching podnikl svou jižní cestu, poučil mě hubeňour, socialismus už neznamená chudobu. Demokratické hnutí nám nevyšlo, zato prachy se sypou na zavolání!

Tu noc, když jsem se s ženou vrátil domů, jsem se neubráníl povzdechu nad rychlostí, s jakou občané naší země obrátili kormidlo. Změnu, která se udála s tloušťíkem a hubeňourem po 4. červnu 1989, bylo možno nazvat převratnou. Moje ex mi na to řekla: Závídíš? Jestli jsi chlap, uděláš všechno proto, abys ty roky dohnal.

Spolkl jsem slova na jazyku. Tu noc jsem oka nezamhouřil. Bylo to vprostřed zimy, bál jsem se rušit svou ex ve spánku, tak jsem si sedl na balkon a dlouho jen tak koukal, pak jsem vytáhl bambusovou píšťalu. Bylo mi ale tak těžko u srdce, že jsem ji nedokázal rozezvučet. Nachladl jsem. Druhý den jsem uprostřed hrozného kašle sedl a napsal dopis své dlouholeté kamarádce Liou Sia, ženě známého politického vězně Liou Siao-poa, ve kterém mimo jiné stálo:

Problémy všude, kam se podíváš. Bývala mi tak důvěrně blízká, a proměnila se v ženu, která by snad i vraždila bez mrknutí oka, pak je tu problém s výživným a pak to mlčení starých známých, se kterými si už nemáme co říct. Říká, že je jí už třicet a nemá žádné zázemí, že musím vydělávat peníze a zabezpečit dceru. Pohrdá naší minulostí a nejvíc nesnáší, když hraju na píšťalu, a tak nehraju. V hloubi srdce ji pořád miluju, ale neumím ji milovat způsobem, jakým ona potřebuje.

Když jsem sám doma, často mluvím sám se sebou, měním hlas dvou nebo tří lidí: „Máš se?“ „Ser na to!“ „Co je?“ „Kurva!“ „Seš normální?“ „Prase!“ „Jsem ženatej!“ „Do bordelu!“ „Prachy, prachy a zase prachy!“ „Ať žije revoluce!“

Zvuk píšťaly je měkký, jen vprostřed noci se stává tenoučkým ostřím nože. Liou Sia, přítelkyně moje, je možné, že přijde den a já nebudu moct dál hrát? Bojím se, opravdu se bojím, že přijde den a já už nebudu moct dál hrát.

Ten dopis je datován 26. března 1994. Chvíli poté jsme se s ženou na dobro rozešli, odstěhoval jsem se na druhý konec města k rodičům, jako když jsem byl malý, starali se o mě a vařili mi. Často jsem v kapse neměl víc než pár drobných, neodvažoval jsem se ani ven. Bratr, ten nejstarší, mi půjčil deset tisíc jüanů, zaplatil jsem tím dlužné výživné na dceru — narodila se asi půl roku po mém uvěznění, dnes je jí už jedenadvacet, čas strávený se mnou však dohromady nedá víc než dva měsíce.

3

Začal jsem se toulat světem, živil se po hospodách hraním na píšťalu. V každé volné chvílce jsem tajně psal svou zpověď z vězení. Staré časy, ta doba před 4. červnem se ode mě postupně vzdalovala. Tichý proud neuslyšíš, čas ubíhal v marnosti, měl jsem pocit, že jsem největší chudák na světě. Dokonce i tajného přemohla lítost nad mou osobou, našel mi stánek, a že mám prodávat oblečení. Říkám, že neumím prodávat oblečení. To je jednoduché, to umí každý, tvrdil mi. Vezmu tě na tržnici u severního nádraží, tam za velkoobchodní cenu nakoupíš pár kalhot a trik, mají i značkové, odneseš si je, postříkáš vodou, vyklepeš, vyvěsíš a jsou jako nové. A když je ještě vyžehlíš, i falešné budou vypadat jako pravé. Jen se nesmíš bát se zákazníky usmlouvat dobrou cenu, když budeš dobřej, kalhoty za deset střelíš nejmíň za padesát nebo za stovku a je z tebe boháč natotata. Namítl jsem, že zákazník není hlupák. On že i kdyby nebyl, musíš se na něj jako na hlupáka dívat, obchod není nic jiného než psychologická válka. A když to rupne a pravda vyjde najevo, co pak? I kdyby tě chytili při činu, musíš zatloukat. Kdyby někdo spustil povyk a chtěl dělat skandál, zavolej mi. Trpce jsem se usmál, na takový obchod já nemám. Ale máš, stál na svém, je to hračka, prašulky se ti budou vydělávat samy, uvidíš. Zařídím ti, abys první dva roky nemusel platit nájemné za stánek. Až se ti začne dařit, musíš kout železo, dokud je žhavé, zařídiš si síť obchodů, do pěti let si otevřeš třeba deset krámků, do deseti let jich budeš mít padesát, bude z tebe špičkovéj obchodník s módou okresního kalibru. A když budeš chtít ještě vejš, sebereš pár námezdních dělníků, rozjedeš manufakturu na padělky světových

značek a budeš je lacino prodávat do světa. A hned je z tebe generální ředitel mezinárodního podniku, bez kterého by Západáci chodili bez gatí. Rozesmálo mě to, ale jen co jsem zavřel rozchechtanou pusou, pocítil jsem stud.

Tu noc jsme si přitukávali až do rána, byli jsme oba na maděru, chvíli ve svorném objetí kolem ramen, pak zas proti sobě jako dva kohouti. Svítalo, když jsme se rozcházel. Liao, brachu, ještě o tom popřemýšlíš? Není o čem, řekl jsem, ty si jdi svou cestou dlážděnou, já musím přes svou úzkou lávku.

Mou úzkou lávkou, kulatinou přes propast, bylo psaní na zapřenou. Ani ve snu by mě nenapadlo, že zhruba za rok, jednoho poklidného odpoledne, mi ten samý tajný alias kumpán z mokré čtvrti vtrhne s celou bandou do bytu, oznámí, že se jedná o „právní opatření“, prokáže se služebním průkazem, přečte příkaz k domovní prohlídce a pak mi píd po pídí prohlédají postel, stůl, strop, podlahu a každý koutek, o které běžně ani nezavadím. Otevřeli každý šuplík. Každou kapsu vysypali. Přes hlasité protesty mého hlídačio psa Nefritové tlamy převrátili i jeho pelech vzhůru nohama. Na místě zabavili všechno, co mělo písemnou podobu, od dopisů, poznámek, oznámení Hledá se pes až po téměř dokončený rukopis *Mého svědectví*.

Podepsal jsem seznam zabavených důkazů. Pak mě policisté odvezli na nejbližší stanici, kde mě až do noci vyslychali. Ten, co chtěl, ať prodávám kalhoty, mě pak vyprovodil ke dveřím, potřásl mi pravicí, poplácal po rameni a přikázal, „tenhle měsíc nikam nejezdí“.

Několik set tisíc znaků bylo fuč! Vyčerpaně jsem padl na postel a nejvybranějšími výrazy jadrné s'čchuanštiny jsem si spílal. Pak mi nezbylo než začít znovu. Nikdo mě nepolitoval, všichni ve svém vyměřeném čase zápasíme o přežití, nikdo nepovažoval takovou prkotinu za něco, co je hodno soucitu — snad jen nebeský stařec tam nahoře už se na to nemohl dívat a seslal mi andělskou dívku jménem Sung Jü, jemné mluvy a něžných projevů, aby stála při mně a pomohla mi projít nejtěžšími dny mého života — jen díky ní jsem pomalu začínal fungovat jako chlap. Ale duše ne a ne se zahojit — v tomhle směru jsem pořád stríkal předčasně. Byl jsem náladový, chvíli jsem se vznášel v obláčích, pak mě zase přepadl nebyvalý vztek nebo smutek, když jsem

hrával po hospodách, někdy teskně, jindy bouřlivě, jednou jsem se rozhodl tak, že musela zasahovat policie, protože jsem rozbil jinému opilci hlavu.

Protloukal jsem se všelijak, nejčastěji byli mými společníky bezdomovci, jako bych se propadl do bezedné propasti, nemohl jsem nalézt směr, neuměl jsem se osvobodit. Když je člověk svým vlastním vězňem, nemůže být svobodný — to mi řekl můj učitel hry na píšťalu, ale kde mu byl tou dobou konec? Začal jsem se utápět v alkoholu, nadával jsem na stát, na policii, na Teng Siao-pchinga, Li Pchenga, spílal jsem i čínské elitě a zahraničním demokratickým aktivistům, milionům lidí, kteří v roce 1989 vyšli demonstrovat do ulic. Proč jen jsem tehdy 4. června za úsvitu recitoval *Krveprolití*? Stálo mi to za to? Kdybych byl mrtvý, měl bych klid, ale žiju, živořím jako čokl bez šance na zlepšení. A to máš za to, že jsi recitoval *Krveprolití*!

Tajná policie za mnou dál chodila na návštěvy. Netušil jsem, jestli mi domů nenainstalovali odposlech a teď nevědí o každém mém kroku, o všech, s nimiž se stýkám, i o mých snech. Jestli mě nemají v hrsti. Často se mi zdávalo o útěku, létal jsem vzduchem, utíkal v podzemí, máchal jsem pažemi, jako by mi narostla křídla, budil jsem se zpocení a zadýchaný. Zvykl jsem si spát jako plod schoulený do klubíčka na co nejmenším prostoru, ještě menším, jako bych se tak mohl vrátit matce do dělohy. V děloze bych unikl jejich pronikavému pohledu! Sung Jü spící vedle na polštáři mě často budila a brala mě do náruče jako matka. A pak přišel další bílý den, strašný jako zlý sen.

Liou Siao-po mi z Pekingu poslal fax, znaky nebyly dobře čitelné, byla to petice za „pravdu o 4. červnu“. Aniž bych si plně uvědomoval dosah, podepsal jsem a odeslal petici zpátky. Dva dny poté mě už, stále ještě ne zcela při smyslech, odváděla tajná policie. Na dvacet dní mě zavřeli v hostelu Veřejné bezpečnosti. Sung Jü venku běhala po známých, nakonec jsem se vrátil domů. Přivítala mě větou: Když to tak půjde dál, máme nějakou budoucnost?

Neměl jsem, co jí na to říct. Vybavily se mi ale verše anglického básníka Dylana Thomase: tragédie celého světa se jako sníh snášely na jeho bedra...

Od té doby uběhlo několik let a já se seznámil s Ting C'-lin, matkou jednoho ze zavražděných během masakru 4. června. Vyslechla můj příběh a řekla, že patřím mezi šťastlivce.

Po dalších letech jsem poznal malíře Wu Wen-tiena, ani nečekal, až svůj příběh dopovím celý, a prohlásil, že patřím mezi ty šťastné.

Oproti obětem na životech patřím mezi ty šťastné, připustil jsem.

Kdepak, i ve srovnání s těmi, kteří přežili, patříš mezi šťastlivce, říkali oni.

Jediný syn profesorky Ting C'-lin, Ťiang Ťie-lien se jmenoval, byl v roce 1989 středoškolák, bylo mu teprve sedmnáct let. Nechal se strhnout vlnou vlastenectví a vrhl se do pouliční politiky. V noci 3. června ho kulka zasáhla do hrudníku a vnikla do srdce, už se jej nepodařilo zachránit. Zahynul. Rodiče stížení těžkou ranou se rozhodli veřejně vystoupit a podat zprávu celému světu. Po jejich vzoru se pak objevovali další a další rodinní příslušníci, a tak vzniklo Hnutí matek Tchien-an-menu. Je to už více než dvacet let, téhle zemi stále vládnou kati a matky a otcové, jejichž děti se staly oběťmi masakru, pomalu stárnou nebo i umírají pod dohledem tajné policie.

Wu Wen-tienovi bylo v roce 1989 teprve devatenáct, byl stejná generace jako syn profesorky Tingové. Ani on nedbal rad svých rodičů a v noci 3. června šel demonstrovat do ulic, ale měl štěstí, kulka ho nezasáhla do srdce, jen škrábla na hlavě. Plný spravedlivého hněvu zveřejnil svůj projev „Odpłata za krveprolití“ a skončil na mnoho let ve vězení.

Wu byl prvním z demonstrantů z Tchien-an-menu, se kterými jsem dělal rozhovor. Oficiální místa nás nazývala „výtržníci“, začal svoje vyprávění. Ten večer bylo v ulicích nejméně několik milionů „výtržníků“, kteří se s holýma rukama ocitli proti plně ozbrojenému vojsku. Nejprve přijížděly tanky a obrněné vozy a razily cestu. Když se jim do cesty postavily zátarasy, rovnou je převálcovaly. Pak přišla střelba, odevšud se ozývaly výkřiky a řev, s kulkami se objevily kaluže krve, lidé se káceli jako podťaté stvoly při žni.

Na Západě znají všichni Wang Wej-lina, mladíka, který zcela sám uprostřed silnice zastavil kolonu tanků. Soptily jako obrovští prdící brouci, chtěly ho objet, ale nešlo to, ten člověk jim zablokoval cestu. Ty jsi z oceli, já z masa a krve, tak jen pojď, převálcuj mě, ty svině! Tenhle záběr se zapsal do dějin, protože ho náhodou zachytil zahraniční novinář. Prý když prezident Bush viděl, co se v Pekingu děje, neubránil se slzám. Ale tu noc bylo v čínských ulicích nespočet Wang Wej-linů, které žádný objektiv nezvěčnil.

Spisovatel Čeng I, který uprchl do USA, napsal ve svých memoárech: 3. června 1989 v devět hodin večer obklíčila armáda na široké Západní třídě Věčného míru nedaleko mostu Mu-si-ti dav lidí, kteří se chytili za ruce a společně vytvořili lidskou hradbu tlustou tři sta metrů, jež se vzdouvala jako vlna a duněla ohlušujícím skandováním. Vojáci proti nim postupovali s přilbami a štíty a divoce kolem sebe mlátili obušky. Lidi odpovídali kamením a pomalu ustupovali. Kolem desáté večer byli zatlačeni na most a oddělení parkujícími auty fungujícími jako pouliční barikáda. Vojáci se neodvážili obejít vozy a přímo zaútočit na dav, a tak je v první linii vystřídalý tanky.

Jiný očitý svědek zaznamenal: jeden z tanků se rozjel proti trolejbusu, který blokoval přístup na most. Ve chvíli, kdy měl tank do trolejbusu narazit, se asi tisícovka lidí, pod taktovkou několika mladíků stojících na vyvýšeném místě, na „raz, dva, tři“ jako mohutná vlna vrhla proti trolejbusu z druhé strany. Vozová hradba pod náporom tlaku z obou stran hromově zapraskala, ale zůstala stát uprostřed mostu. Útok tanku byl odražen, dav vítězně řval. Měření sil pokračovalo, začalo vždy vzteklým hučením tanku, pak se obě strany současně vrhly proti vozové hradbě, scéna vrcholila a končila ústupem tanku a vítězným pokřikem davu... To se opakovalo znovu a znovu. Pak armáda začala do davu házet slzný plyn. Granáty létaly přes hradbu vozů a vybuchovaly vprostřed davu. Dráždivý kouř se valil ulicí a lidi se museli stáhnout. Tanky se znovu rozjely na plný plyn a narazily do barikády, prásk, prásk! Zdeformovaly dva trolejbusy a ve vozové hradbě se objevila trhлина široká asi dva metry. Tanky opět zacouvaly a ve chvíli, kdy chtěly znovu udeřit, se na tisíc studentů a demonstrantů vrhlo vpřed, společně dotlačili

nabourané vozy na jejich původní místo a trhlinu vyplnili. Vlastním tělem a s nasazením života chránili otřásající se barikádu vozů, odolávali ocelovému útoku...

Čeng I dále vzpomíná: Nad ránem 4. června postupovala třídou Věčného míru od západu skupina občanů ve snaze dostat se na armádou obklíčené náměstí Nebeského klidu na pomoc studentům. Severně od budovy Lidového shromáždění narazili na vnější kordon vojáků. Zformovali lidskou hradbu a s písni na rtech postupovali vpřed. Pokaždé, když je střelba rozehnala, se opět zformovali do šiku, opět zpívali a postupovali vpřed. Pokaždé padlo mnoho lidí, ale pokaždé se přidávali další a další, nakonec došli až k vojenské formaci. Za svítání vyjely z náměstí tanky, zatarasily třídu Věčného míru po celé šířce a s ohlušujícím duněním se rozjely proti davu.

V tu chvíli se jeden neohrožený jako první položil na silnici, ostatní jej následovali. Ve vteřině ležela na zemi stovka lidí, temný ležící pruh lidských těl přes celou širokou třídu.

Ani tváří v tvář hrozbě valících se pásů se nikdo nezvedl a neutíkal. V tomto střetu s neohrožeností a odvahou ocel prohrála. Tankisté prudce brzdili, „ulice se ocitla ve varu, otočné věže tanků zacílily vpřed“. Pak vypálily slzné granáty, aby rozehnaly dav. Ve zběsilém úprku před dusivou žlutou mlhou zůstalo pod pásy přes deset lidí. Pět mladíků rozdrtily tanky na jihozápadním rohu křižovatky Liou-pu-kchou, dva z nich skončili pod pásy i se svými bicykly, zbyla z nich krvavá kaše ve zohýbaných drátech.

Diktatura zvítězila. Na závěr se ukázal popravčí Teng Siao-pching a vyznamenával všechny ty, kteří se podíleli na stanném právu. Rozehnaní „výtržníci“ jeden za druhým končili v síti, další a další „těžké zločince“ přiváděli v okovech na popraviště a veřejně stříleli. Já patřil mezi ty šťastné, říká Wu Wen-tien, dostal jsem jenom sedm let. Spousta „násilníků“ mého věku, většinou obyčejných dělníků, rolníků nebo prodavačů, vyšla do ulic zatarasit cestu tankům. Soudci je pak bez mrknutí oka soudili za „násilné výtržnosti a drancování“, mnozí si odseděli léta v žaláři. Chudáci, do vězení šli jako panici, ani líbat neuměli, ven se dostali

až na sklonku středního věku. Nevěděli, jak to chodí ve společnosti, nevěděli, jak se chovat k ženám, neměli jak si vydělávat na živobytí, co jim zbývalo? Dospělí chlapi a museli žít se starými rodiči z jejich důchodu. Někteří se dokonce báli chodit ven, všechno se za tu dobu tak změnilo, co kdyby se ve vlastním městě ztratili, ještě by se jim lidi smáli.

Ostatně, vždyť i já jsem se jednou ztratil ve vlastním městě. A tak, v letech následujících po roce 2005, jsem se spolu s Wu Wen-ťienem zařadil mezi outsidersy, které zuřivě se rozvíjející ekonomika čínské diktatury odsoudila k zapomnění.

5

Tajně jsem léta sbíral rozhovory. Spoustu z nich, spoustu detailů neuvěřitelných příběhů ale nemohu zveřejnit, protože si to lidé nepřejí nebo chtějí zapomenout. Už 4. června se začalo pronásledovat a zatýkat, další lidé umírali na následky bití. Z prvních osmi „výtržníků“ odsouzených k smrti za zapalování aut jich sedm hned na místě popravili. Jediným přeživším byl metař Wang Lien-si, kterému uznali „těžkou mentální poruchu“ a odvolací soud mu zmírnil trest na doživotí. Ve vězení strávil osmnáct let. Nedlouho poté, co vyšel na svobodu, se Peking začal chystat na olympiádu, zbourali mu dům, neměl kam jít, a tak ho z místního úřadu poslali do blázince. Očitý svědek vídával Wang Lien-siho přespávat venku na ulici a hrabat se v popelnicích, kde hledal něco k snědku.

Pak byl ještě jeden, Lu Čung-šu se jmenoval, taky přede všemi podpálil auto, rozzuřený voják ho málem ubil k smrti. Wu Wen-ťien mi vyprávěl, že ho naložili do tanku a odvezli rovnou do vazby. To už z něj byl idiot, ale nikdo nevěděl, jestli tím bitím, nebo jestli byl takový už dřív. Celé tělo měl fialové, ani kousek kůže na jeho těle nezůstal netknutý, stolici a moč nedokázal udržet, kalhoty si nesundával, pouštěl to rovnou. Chodil jako náměsíčný, nikomu neodpovídal, s nikým nemluvil. Později záhadně „zmizel“, podobně jako světoznámý tankový hrdina Wang Wej-lin. Nikdo netuší, co se s ním stalo.

I když jsme mluvili o všem možném i nemožném, téma sexuálních problémů nemohu zařadit do osobních zповědí. Když se baví dva svobodní mládenci, kteří si odseděli své, přirozeně přijde na řadu zmínka o ženách. Zapomnětlivost vystrídá ukonejšená sdílnost, ale jakmile si zpovídáný vzpomene, že je stále zapnutý diktafon, uhladí si šaty, posadí se zpříma a zapřísahá mě, že „soukromé problémy se nesmějí dostat na veřejnost“.

Odhadem šly kvůli nepokojům ze 4. června do vězení desetitisíce lidí v celé Číně, v Pekingu to bylo několik tisíc. Nejvíc bylo asi mladíků, podobných jako Wu Wen-tien, paníců bylo skutečně nemálo. Kvůli tomu, že si léta museli odpírat sex, někteří i dvacet let, všichni se po propuštění na svobodu potýkali s problémy.

Chlapi ve středním věku sužovaní předčasnou ejakulací a impotencí. Běžná doba uzdravení se pohybovala mezi půl rokem až třemi lety. I takovému Wu Wen-tienovi trvalo přes dva roky, než se zcela zbavil impotence. Studoval jsem umění, vyprávěl mi, a když jsem vyšel ven, dostal jsem práci v reklamní agentuře. Jsem jeden z mála „násilníků“, kterým se docela daří. Často jezdím na služební cesty, bydlím v hotelech, kde se to kráskami jen hemží, ale hlavou mi pořád vířilo, jestli mě nesledují, jestli mě nezatkou za chození s prostitutkami. První líbání bylo katastrofa, holce jsem prokous ret, navíc jsem se hned udělal, měl jsem celý kalhoty mokrý. Ta frustrace, ta lítost, čím jsem to víc chtěl, tím to bylo horší, ne a ne se postavit. Celý večer jsem jen nasucho valil bulvy. Holka byla trpělivost sama, hladila mě a uklidňovala, málem jsem se rozbřečel, nejradši bych si nafackoval. Pak odešla a už se nevrátila.

Všechno bylo špatně, nic nefungovalo.

Když jsem na ulici uviděl nějakou jen trochu sexy kočku, vždycky jsem měl sto chutí jít za ní a oslovit ji, ale podvědomě jsem váhal, co když to nepůjde? V jednom hotelu v Čchung-čchingu jsem si nabrnkl servírku, božínku, ta měla kozy! Jen co jsem zavřel dveře od pokoje, už jsme byli na sobě, vyskočila a objala mě nohama kolem pasu, ztratil jsem kontrolu, v kalhotách se mi pár vteřin mrskal a hotovo. Kurva! Holka byla celá mokrá a nadržaná a já už byl kurva hotovej! Ten její pohled, zatnuté zuby, to by žádnéj chlap nesnesl. Ale co sem moh dělat, se svěšeným ocasem jako spráskanej pes, chvíli sem se o něco snažil, zdálo se,

že se mi vrací síla, ale zas nic, pokus ztroskotat. A pak procedila mezi zuby: Budižkničemu!

To je horší než všechny tresty od komoušů!

My že jsme k ničemu? A co všichni ti papaláši, pracháči, cynikové a frajeři, ti jsou co k čemu? Proč jsme šli za katr? Co jste dělali venku vy, zatímco jsme seděli? Hrabali jste si a šukali, co? A když jste si dost nahrabali a dost si zašukali, budete nás jebat, že jsme k ničemu?

Svět se změnil k nepoznání.

To já už nejsem úplně normální. Nejsem schopen akce, ještě se lituju a zlost si vylívám na chudákovi holce. Před nedávnem jsem se procházel u Přední brány Čchien-men v Pekingu s chlapíkem, co právě vyšel ven, Červík se mu říkalo. Smrákalo se, v ulicích bylo plno lidí. Vtom se před námi objevila slečna, dlouhé vlasy zavlály, zůstala po ní ve vzduchu viset sladká vůně, ale hlavně ten její zadek, kulaté půlky, jak ty se zavlnily. Já byl ještě v pohodě, už jsem nějaký ten rok venku a už jsem viděl ledacos. Ale chudák Červíček, kterému bylo přes čtyřicet, odvážný Červíček, který tehdy 4. června, když na nás mířili a vzduchem litaly kulky, vylezl na střechu auta a mluvil k ostatním, tenhle Červíček byl najednou celý bez sebe, oči mu málem vypadly z důlků, nejradši by si tu zadnici přitáhl zpátky. Normální člověk nepochopí ten šílený pocit hladu. Až když slečna zmizela v dálce, Červíček se probral z vytržení a pošeptal mi do ucha: No co, Wu, stejně jsem impotent.

S Červíčkem jsme se potkali, Wu Wen-tien seděl vedle a dodával mu odvalu, Červíček váhal, váhal a nakonec rozhovor odmítl. Býval vojákem, plný vlasteneckého cítění. V předvečer 4. června, na místě, o kterém mluví ve svých pamětech Čeng I, u mostu Mu-si-ti na Západní třídě Věčného míru, z vyvýšeného místa dirigoval střety davu s tanky. Pak ho někdo práskl, vojáci ho zatkli a za „podněcování ke vzpouře“ dostal podmíněný trest smrti. Nedlouho poté, co se dostal do vězení, se s ním manželka rozvedla, děti odešly. Po letech, když ho konečně propustili na svobodu, zůstal sám jako kůl v plotě. Šel bydlet do jednopokojového bytu k osmdesátiletým rodičům. Práce se shání moc těžko, řekl. Kdybych ti poskytl rozhovor a dozvěděl se to můj šéf, okamžitě mě vyhodí.

A co děláš?

Nejdřív jsem na ulici před obchodákem hlídal zákazníkům bicykly. Byla za to almužna, a když v zimě sněžilo, člověk musel pořád podupávat, aby neumrznu. Pak jsem se přes kamarády dostal do lázní jako uklízeč. Čistím záchodky dnem i nocí, ale aspoň mám konečně jakž takž stálý příjem. V osmdesátých letech bylo nočních podniků poskrovnu, do kin a do barů chodila vesměs verbež, přinejmenším floutci, co neměli nic pořádného na práci. V devadesátých letech se povolilo ekonomice a s tím i poklopcům. Chodit do podniků za holkama bylo běžný. Na počátku jednadvacátého století je nočních podniků jako máku, lázně se zase dostaly do kurzu. Pití, ženy a zpěv, madžong, koupele, masáže zad a nohou, služby všeho druhu, co si jen zákazník přeje. Zpočátku bys možná nevěděl, čím seš, přijde slečna, řekne ti, ať se svlíkneš do půl pasu, nejprve běžná masáž, pak masáž s hvězdičkou, odhalená stehna, nahá bříška, pořád to máš před očima, komu by se nepostavil? Je to doupě hříchu a já v tom doupěti umývám hajzly. Dveře se s papaláši a pracháči netrhnou, slečnu pod paží, arogantně se naparujou, a já se ukláním a podávám jim toaletní papír. V devětaosmdesátém v době studentského hnutí všichni podporovali studenty v boji proti korupci. Požadovali jsme, aby rodiny vysokých úředníků přiznaly šedé příjmy, šedé majetky, chtěli jsme ozdravení země. A dnes, zkorumpovaní úředníci a neažrazení byznysmeni zaplavili zemi, běžní lidé žijou v hrozných podmínkách, společnost je džungle a já, který za čínskou demokracii zaplatil krutou daň, musím těmhle lotrům posluhovat.

Ty tedy zakoušíš, Červíčku.

Jednou přišli na záchod dva pracháči, do půl těla nazí, a poznali mě, vypadali překvapeně, to je přece Červíček! Já jsem malej Chaj od sousedů, ten večer 4. června jsme spolu šli proti tankům, pamatuješ? Měl jsem štěstí, tehdy jsem proklouzl a ztratil se v davu, pak jsem se zašil doma, dokud to nepřešlo. Neměli žádný důkazy. Jenom jsem musel u nás v práci projít šetřením a tím to zhaslo. O něco později se Teng Siao-pching vydal na svou slavnou inspekční cestu na jih. Když nemůžeme milovat vlast, poslechněme volání Strany a pojďme se stejným nadšením vydělávat prachy. Dal jsem se na potravinářství. Šunty prodáváme jako lahůdky, mrtvá prasata vydáváme za živá, vydělávám těžký prachy. Stačí nevzpomínat na 4. června, nerozdírat jim staré rány a každý může

bohatnout. Ach, Červíčku, kam ses to propadl, kde je tvá tehdejší odva-
ha? Lidský osud je nevypočitatelný.

6

Osud Červíčka není z těch nejhorších, když bereme v potaz všechny ti-
síce uvězněných odpůrců vojenského zásahu 4. června, kteří se už do-
stali na svobodu. Jak říká Wu Wen-tien, aspoň se stačil oženit a ochutnat
postelové slasti, než se dostal do vězení. To jeden mladík, říkalo se mu
Kocourek, dvaadvacet mu bylo, v noci 4. června házel cihly a několikrát
trefil nějakého vojáka do hlavy, chytili ho a dostal doživotí. Ven vyšel
v devětatřiceti.

Pořád jsem byl panic! Kamarádi, kteří pro mě přijeli, mi opakovali,
panic ve čtyřiceti, to je dneska vzácný druh.

Masturboval jsi?

Já ani nevím, jak se to dělá. V osmdesátých letech jsme byli všichni
neviňátka, mí rodiče byli ve Straně, pokrokoví pracovníci. Jak by mohl
syn členů Komunistické strany masturbovat?

Ale byl jsi v lochu.

Já tam byl za zločin z vlastenectví. Nemohl jsem mít přece jako nor-
mální trestanci pořád ruku v kalhotách. Jednu sobotu večer, když se
všichni vězni scházeli na seriál, dávali zrovna hongkongský, kde byla
postelová scéna. Vězeň za mnou nevydržel, potáhl kalhoty a vzrušeně
mi funěl za krk. Ani jsem se nenadál a ucítil jsem cosi na zadku, sáhl
jsem si tam a celou ruku jsem měl lepkavou. Fuj! Otočil jsem se, chtěl
jsem mu jednu ubalit, ale ovládl jsem se. My byli političtí vězňové, ne-
mohli jsme se takhle snížit.

Dobrý!

Jaký dobrý? V izolaci od okolního světa jsme si představovali, jak to
vypadá venku, nikdy by nás ale nenapadlo, že by se k nám lidi nemě-
li chovat hezky. Pak ale zjistíte, že jako mávnutím kouzelného proutku
všichni otočili. Všichni mě litovali, vymývali mi mozek. Ani ve vězení
se komunistům nepodařilo mi vymýt mozek, a teď pár větiček stači-
lo k tomu, že jsem se málem složil. Notně posílnění alkoholem jsme se

rozhodli, že mě zavedou někam, kde se můžu zbavit panictví. Jako loutku mě tahali od čerta k ďáblu nočními ulicemi sem a tam, do uličky červených luceren. Až později jsem se dozvěděl, že to bylo vyhlášené místo prostituce, přes den tiché a klidné, okna a dveře pevně zavřené, ale když nastal večer, ulice ožívala, rolety letěly nahoru, najednou tu bylo „kadeřnictví tří sestřiček“ nebo „u dvou paniček“ a tak dále a tak dále. Před dveřmi postávaly silně nalíčené slečny a vítaly zákazníky. Kámoši se o mě chtěli dobře postarat, od těch nejšpinavějších dveří jsme odešli, nejagresivnější slečny zahnali, vybrali mi místo vzadu v uličce, které vypadalo docela klidně. Byl jsem strašně nervózní, nikdy jsem to nedělal, v hlavě mi hučelo. Všude bylo tolik slečen, teda asi bych měl říkat mladých paní, některé vlastně ani mladé nebyly, promenádovaly se sem a tam s prsy téměř odhalenými. Neodvažoval jsem se na ně dívat. Jen co jsme vešli, nahrnuly se kolem nás. Kámoši je mírnili, nene, my chceme vážně jen umýt vlasy, akorát tady mladej potřebuje řádný servis.

A tak vyšla bordelmamá, přes padesát jí mohlo být, nechala nastoupit slečny do dvou řad, ať si vyberu.

Byl jsem úplně mimo, ruce se mi třásly. Chtěl jsem se otočit na podpatku a utéct, ale kámoši mě zadrželi. Prý že musím. Jinak jak se prý chci stát právoplatným členem společnosti, jak si chci v budoucnu najít ženu.

Tak jsem si vybral jednu, co vypadala ne moc protřele. Dovedli nás do takzvané „svatební světnice“, nebyla o moc větší než psí bouda. Zamkli jsme dveře. Když jsme osaměli, dostavil se přirozený chtíč, dole jsem cítil horko, pěkně mi zduřel od velkých rozměrů. Už jsem se nemohl dočkat, akorát jsem nepočítal s tím, že jen co si holka rozepne blůzku a odhalí prsa, tak vyteču. Polil mě pot, ale čím víc jsem chtěl, aby se zase postavil, tím víc to nešlo. Slečna mi nabídla vodu, namasírovala mě, řekla mi, ať si lehnu a vylezla si na mě a klidně a pomalu mě laskala. Tolik jsem to chtěl, ale ten pacholek ne a ne se postavit, dokonce se snažil zalézt mi do břicha. Málem jsem se rozbřečel, protože jestli se nebudu umět uspokojit, to nebylo tak důležité...

Ne?

Být jako mnich, oprostít se od tužeb světa, to není zlé. Ale kluci za mě zaplatili tři sta jüanů za sex a teď ty prachy měli vyhodit? Všichni jsme se stali oběťmi 4. června, společnost nás odvrhla, nikdo z nás

nevydělává lehce, a oni se mnou měli soucit, složili se na mě, aby mi pomohli vykročit do normálního života, udělat první krok, a já to všechno zpackal! Slečna byla hrozně milá, neřekla půl ošklivého slova, objala mě a ležela u mě, jako by utěšovala nemocného, rukama a nohama mě něžně hladila. Já zase vytekl, ani se mi nepostavil a zase jsem se udělal, taková ostuda. Čekali na mě do půlnoci, zívali tam, ale pořád trpělivě čekali, až vyjdu, pořád se ptali, jaké to bylo. Cítil jsem se hrozně! Nejraději bych zalezl pod zem.

A dál?

Byl jsem dál impotent, jsou to už tři roky, pořád to nejde. To je konec.

Když nebereme v potaz ty starší, říká Wu Wen-tien, všichni se potýkají s touhle těžko skousnutelnou „věžeňskou nemocí“, někteří víc, někteří míň. Ve veřejném prostoru nás hlídají, člověk ani hlavu nezvedne. V soukromí si vedeme hůř než většina chlapů, o to víc člověk nezvedne hlavu. Já jsem měl fakt štěstí, potkal jsem přítelkyni zhruba stejného věku, taky měla za sebou devětaosmdesátý. Začali jsme se stýkat, četli jsme si, chodili na procházky, bylo nám spolu hezky, až pak jsme se objali a políbili. I když jsem pořád předčasně ejakuloval, jí to nijak zvlášť nevadilo. Jednou večer jsme se bavili o devětaosmdesátém, shodli jsme se, jaká to byla tragédie, měli jsme dost podobné názory. Ležela na posteli. To nejhorší máš už šťastně za sebou, řekla, dokázal sis zachránit život, nevěřím, že bys nezvládl i tam to. A pak, ani sám nevím, jak se to stalo, ale opravdu to šlo, dokonce měla orgasmus. Pokračoval jsem ve vítězném tažení a ona nešetřila chválou: Jsi pašák! Ty jsi zázrak! Díky tobě, řekl jsem a rozbřečel se. Svět byl náhle krásný. Tomu se říká svoboda! Zdraví a svoboda, které mi komouši nevezmou!

7

Povzbuzený Wu Wen-tien namaloval spoustu krvavých obrazů, všechny se točily především kolem vzpomínek na devětaosmdesátý. Založil taky několik blogů, které promlouvaly za odsouzené „výtržníky“, ve virtuálním světě měly značný ohlas. Mezitím se ale v lidském světě odehrávaly

další a větší tragédie. Sü Wan-pching, původně tiskařský dělník, jeden z mých bývalých spoluvězňů, se kdysi rozpovídal na ulici v Čchung-čchingu a pln spravedlivého hněvu vykřikoval před shromážděnými zvědavci, že „oběti 4. června jsou nesmrtelné“. Zatkli ho, obvinili z podněcování k rozvracení státu a odsoudili na osm let. Nedlouho poté, co si trest odseděl, se zase připeletl do organizování Čínské demokratické strany a byl odsouzen na tři roky převýchovných prací. Celé dny a noci bez oddechu vybíral septiky, převýchova to byla i na něj příliš silná, zlobilo ho srdce, a tak požádal, aby si mohl chvíli odpočinout. Ani ve snu ho nenapadlo, že bachař vytáhne železná lanka, sváže ho a zavěsí mezi postelemi jako houpací síť. Navíc se pořád dokola vyptával: „Už spíš? Odpočíváš?“

V zimě roku 2004 odsoudili Sü Wan-pchinga za „kontrarevoluční provokaci“ znovu, tentokrát na dvanáct let. Den před nástupem trestu se za mnou rozjel do Čcheng-tu na poslední návštěvu, dojel na nádraží, zatelefonoval mi a okamžitě ho zadržela policie. Čekal jsem na něj celou noc, žádná zpráva. Až týden poté jsem se na internetu dočetl, že ho odvezli nazpět do Čchung-čchingu, přivázali ho na kovovou židli, celých osmačtyřicet hodin se nemohl ani hnout. Policie mu do kapsy strčila balíček s bílým práškem, chtěli ho dostat za obchod s narkotiky.

Sü Wan-pchingovi není ještě padesát, ve vězení už strávil celkem třia dvacet let svého života.

Další obětí devětaosmdesátého je šestačtyřicetiletý Liou Sien-wu, který vytrvale říkal pravdu o minulosti a vysloužil si za to také tři tresty odnětí svobody, celkem dvaadvacet let. Jiný můj soused z vězení, Pchu Jung se jmenoval, si za „provokace“ odseděl deset let, ven vyšel s natolik podlomeným zdravím, že zanedlouho zemřel na rakovinu, bylo mu pětatřicet. Když ležel na smrtelné posteli, napsal jsem mu předem následující žalozpěv:

... vím, že neustále, každou chvíli cítíš bolest, sžíravou bolest v kostech i nitru, vím také, že to bude čím dál tím horší, až ti od bolesti neuleví nic, ani morfium. Modlím se, aby tvé utrpení skončilo co nejdříve, abys mohl odejít z tohoto nespravedlivého světa. V nebi je krásně, ani v pekle není zle, rozhodně lépe než mezi lidmi, jdi, bratře, nezapomenu na tebe, budu na tebe myslet, jako myslím na svého otce, kterého také

stihla rakovina, kdysi jsem zadržel slzy a napsal své jméno pod slova „ukončení léčby“, třesoucíma rukama jsem mu pak zatlačil oči... přestože vzpomínky na smrt blízkých jsou nezdravé, já si chci uchovat tento druh šťastného jedu v duši, ať se tam rozpíná, dokud se patogen vzpomínek nepromění ve zhoubné bujení a nezničí mě, pak si všechny ty drahocenné, přísně strážené pravdy o politováníhodných osudech vezmu s sebou do hrobu...

8

V poledne 2. ledna 2007 jsme spolu s Wu Wen-ťienem po zhruba dvou hodinách jízdy hromadnou dopravou konečně dorazili z centra Pekingu od Přední brány do okrajové čtvrti Starý palác v příměstské části Ta-sing. Prý tu dříve bývalo letní sídlo několika generací císařů dynastie Čching, dnes je to však zanedbané místo plné odpadků. Peking se středem na náměstí Nebeského klidu se rozpíná závratnou rychlostí, developeři už spekulují s pozemky za šestým městským okruhem, mohutné vlny odpadků se z dále i blízka valí a vrství a obklopují nás ze všech stran. Ten den bylo pošmourno a vytrvale pršelo. Schouleni a s límcí vyhrnutými jsme se jako želvy posouvali vpřed, prošli jsme několika ulicemi, zabočili za několik rohů, prolezli několika špinavými kalužemi a pak jsme stanuli před jedněmi dveřmi s kovovou mříží a tiše jsme zaklepalí.

Přišel nám otevřít bělovlasý stařík, přivítal nás a pozval hosty dál. Wu se uculoval, nějakou dobu otálel a pak vyrukoval s tím, že jsme přišli za bratry Sunovými. Stařík rozhodně odmítl, prý dokud nevydechne naposledy, bude se snažit chránit své syny, aby se zase do něčeho nenamočili. Tady pan Liao za nimi přijel zdaleka, řekl o mně Wu, patří také k těm odhodlaným. Včera, opáčil stařík, když jsi telefonoval, slyšel jsem všechno z vedlejšího pokoje, slyšel jsem, že vám slíbili rozhovor, ale já s tím nesouhlasím. Konečně jsme začali žít trochu normálně a vy to chcete zase kazit?

Nevadí, nevadí, rychle jsem se do toho vložil, hlavně se nerozčilujte.

Stařík pokračoval: Oba synové skončili po 4. červnu ve vězení, deset let jsem je neviděl, co my rodiče si za tu dobu venku zažili! Chvilka

vlasteneckého nadšení, ostatní po chvíli zapomněli, ale my museli chodit po špičkách, dávat si na všechny dobrý pozor, i stěny mají oči a uši, a teď konečně se nám synové vrátili domů.

A sehnali práci?

Mladší je ročník 1970, je chytrý a šikovný, tak dlouho hledal, až si našel práci v jedné joint-venture firmě, jezdí v podzemním skladu s vysoko-zdvíhacím vozíkem, bere denní i noční směny, dělá i přesčasy, šéf na něj nedá dopustit. Starší je ročník 1966, ten není zrovna chytrák, nechává se najímat obchodním domem na donášky zboží zákazníkům domů, živí ho jeho síla.

Povídali jsme si dál, atmosféra se uvolňovala. Smrákalo se. Ještě nebylo ani pět odpoledne a stařík rozsvítil. V dobrém rozmaru vytáhl výstřižky z novin a listoval jimi, byly to staré oficiální články k masakru na náměstí Nebeského klidu, titulky zněly „V Pekingu zadrženo přes 400 výtržníků“, „Bděte! Násilníci mají stále zbraně!“, „Špión z Tchaj-wanu odhalen“, „Další výtržníci a kriminálníci zadrženi“, „Sedm zločinců popraveno“, „Osm násilníků odsouzeno k trestu smrti“, „Dva zahraniční novináři vyhoštěni“ a tak dále.

Tady je můj syn! Stařík zaťukal na zažloutlý papír. Zadíval jsem se na to místo a skutečně, uviděl jsem jméno Sun Jen-žu, titulek zněl „36 vandalů zadrženo policií“.

Starcova sbírka byla úctyhodná, mohl by si otevřít muzeum 4. června.

Když zadrželi syny, kupoval jsem noviny každý den, různé noviny, co ostatní četli, já zkoumal znak po znaku, pečlivě, aby mi nic neuniklo. Tehdy byla ve vzduchu cítit krev, bylo mi jedno, kolik dostanou, hlavně když jim zůstane hlava na krku, Amitábha Buddha. Komunisti vraždí lidi bez mrknutí oka. Radši nemyslet.

Setmělo se. Wu Wen-tien na mě mrkl, že se zvedáme. Rozloučili jsme se a vyšli ven. Foukalo tak, že jsme se okamžitě roztřáslí zimou. Přidali jsme do kroku, proběhli temnou uličkou a zapadli do nejbližšího pochybného podniku, nápis nad dveřmi hlásal U Hlupáka. Wu vytáhl mobil a pozval jiného svého známého z dřívějšíka na ohnivý kotlík, přitom nenápadně vyzvídal, co je s bratry Sunovými. Wang Lien-chuej na druhém konci řekl, že hned přijdou.

Měl jsem velkou radost, ale po půl hodině dorazil jenom samotný Wang. Nemá smysl vracet se pořád k minulosti, řekl.

Mlčeli jsme. Pak jsme objednali ohnivý kotlík a pálenku. Po několika sklenkách se rozeběhla nejenom břicha, Wang souhlasil s rozhovorem, a dokonce sám zavola bratrům Sunovým, oba byli v práci, mladší má noční a nemůže se uvolnit, starší zrovna doručuje zboží, staví se později.

Čekali jsme sedm hodin, ale starší Sun stále nikde. Mezitím jsme mu několikrát volali, buď byl zrovna v autobuse, nebo vynášel na zádech lednici, sotva dech popadal — jsem v šestém patře, ještě musím vyšlapat jedenáct, až k bytu, pokazil se jim tu výťah. Kurva, a to mám ještě několik zakázek.

Hostinský nás vyhazoval, ale my seděli jako přibití. Hrozil nám, že nám napočítá příplatek za přesčas, dokonce všude pozhasínal. Měli jsme v sobě dvě lahve pálenky, pomalu jsme střízlivěli, Wu nebyl zrovna v kondici a šel se vyzvracet, když se vrátil, jeho brunátná tvář byla bílá jako křída. Wang znuděně ťukal do misky. Venku fičelo, vítr skučel ulicemi, jako by venku kvíleli duchové.

O půl třetí v noci konečně zavola Sun Jen-cchaj: Nepřijdu, musím ještě doručit dvě lednice, každou na jiný konec Pekingu, je to několik desítek kilometrů, dneska to mám do rána... Nejsi unavený?... Co můžu dělat, nějak se žít musím... Předám telefon panu Liaovi, přijel za váma takovou dálku, až ze S'-čchuanu, chce ti něco říct... Dobře, je mi to líto, pane Liao, nezlobte se, jeminkote, jedu proti větru, slyšíte mě...?

V telefonu to zapraskalo a spojení se přerušilo. Zvedli jsme se, jako by nám spadl kámen ze srdce. Venku naštěstí stály černé taxíky, Wu šel vyjednávat cenu, za sto osmdesát nás odveze. Tři bývalí vězňové se loučili, opatrujte se, šťastnou cestu. Každý se ve větru dešti vydal vlastní cestou, kdo ví, kdy se opět shledáme.

Té noci se mi zdál strašný sen. Honila mě horda policajtů, utíkal jsem a utíkal, až mi narostla křídla a já se vznesl. Policajti vystřelili, trefili mě, já spadl na zem a zajali mě. Svázali mi ruce. Vyrvali mi všechny vlasy a mi srpem rozřízli hlavu. Pak mi jedno za druhým postupně vytrhávali všechna krvavá vlákna vzpomínek, zamotaná uvnitř, a pojídali je jako nudle. Bojoval jsem ze všech sil, a když jsem se konečně

probudil, uslyšel jsem zvonit telefon. Byl to jiný můj známý z vězení, v devětaosmdesátém mu bylo pouhých sedmnáct let, byl to ještě holo-brádek, ale i tak dostal za „provokace“ tři roky. Na svobodě se pak protloukal všelijak, až se mu naskytla příležitost, nechal si udělat falešné doklady a vyjel s cestovní kanceláří do Thajska, kde se vydal na americké velvyslanectví s žádostí o politický azyl. Vzhledem k jeho „nejasné minulosti“ jej ale nakonec z velvyslanectví vykázali. A tak se potloukal dál v ulicích cizí země, zametal v chrámech, aby dostal něco k snědku. Skrývám se tu už čtyři roky, řekl mi, ale kamarády mám jenom mezi poličnickými psy, Liao, podej starému partákovi pomocnou ruku. Slíbil jsem mu, že se okamžitě spojím se známými kontrarevolucionáři Liu Čchingem a Sü Wen-lim, kteří jsou v New Yorku, a pokusím se o záchrannou akci. Oddechl si a pokračoval na druhém konci drátu ve výkladu: Čas utíká, všechno se mění. Po masakru na náměstí utekli všichni do ciziny, kde všem povyprávěli o krutovládě komunistů v Číně. Západní vlády samým dojetím rozdávaly povolení k pobytu na počkání, řekl bych, že jich udělili několik set tisíc. Od porážky Kuomintangu v roce 1949 a odchodu dvou milionů uprchlíků z pevniny na Tchaj-wan to byla největší vlna emigrace z Číny. A teď, na kartu osmadesátého se už sázet nedá, už tu nedostaneš ani ň, jedině že bys byl někdo celosvětově proslulý jako Liou Siao-po nebo Ting C'-lin.

A na kterou kartu se teď dá sázet?

Na byznys. Je hospodářská recese, zahraniční firmy se můžou přetrhnout, aby mohly obchodovat s Čínou. Slyšel jsem, že USA se už stalo největším útočištěm zkorumpovaných čínských úředníků na světě, stačí mít peníze, jedno jestli je člověk ukradl, zdefraudoval nebo získal podvodem, můžeš investovat a emigrovat. V Číně se pořád něco děje, v Americe je klid, Číňani nemají rádi bohaté, Američané mají rádi bohaté. Když seš ochotný vydat velký prachy, dostaneš právní ochranu. A když se necháš pokřtít, vstoupíš k čínským křesťanům a denně se budeš modlit, bude nad tebou bdít i sám Ježíš.

Copak se neříká, že spíš projde velbloud uchem jehly, než by se bohatec dostal do ráje?

Jó, bejvávalo. V dnešní době si cestu do ráje předplatili bohatí Číňani. Uvidíš, tahle vlna zkorumpované emigrace bude nakonec ještě větší

než ta po masakru. Jediný rozdíl je, že tehdy utíkali nejrychleji na Západ lidi aspoň s nějakými ideály, intelektuální elita, dneska berou nohy na ramena korupčníci, defraudanti, podvodníci, hvězdy zábavního průmyslu a podmáznutí vědci, sebranka nejhoršího kalibru, kdo dá mlíko, tomu budou říkat matičko, dneska prostě na Západ vyvážíme „lidský odpad“.

A co budeš dělat ty, neznámý politický vězeň, kam půjdeš?

Kamkoliv, kde nemají diktaturu.

A budeš dál bojovat za demokracii v Číně?

Naučím se anglicky a budu bojovat za lepší život pro sebe.

Zmizíš v davu?

Ne hned. Ale jednou ano. Ty i já, všichni bývalí vězňové, dřív nebo později zmizíme v davu.

9

Uběhlo dalších pár let a já se stále protloukal po všech koutech naší milované vlasti. Utrpení se prohlubovalo, srdce zaplnila lhostejnost. Zato čínské hospodářství vzkvétalo. Existuje jedna velmi rozšířená teorie, která tvrdí, že ekonomický rozvoj s sebou přináší politické reformy, diktaturu dovede k demokracii. A tak se západní mocnosti, které nejprve na Komunistickou stranu Číny za masakr 4. června 1989 uvalily sankce, pustily překotně do obchodování s katy. Nevadí, že popravčí stále zatýkají a zabíjejí lidi, nová krev překrývá staré skvrny, nové násilí se vrší na staré zločiny. A lidé přežívají mezi kalužemi krve vprostřed násilí, s hlavami skloněnými stále níž a níž.

Nestoudnost a utrpení kráčejí ruku v ruce a provázejí naši minulost, současnost a budoucnost. Po masakru na náměstí Nebeského klidu 4. června 1989 přišly zásahy proti pozůstalým obětí, proti stoupencům Fa-lun-kungu, proti Čínské demokratické straně, proti skupinám pentetů, nezaměstnaným dělníkům, vyvlastněným rolníkům, proti právníkům, kteří obhajují lidská práva, proti undergroundovým církvím, disidentům, proti pozůstalým obětí zemětřesení v S'-čchuanu, proti signatářům Charty 08, proti internetové jasmínové revoluci nebo proti protestům v Tibetu, Mongolsku a Sin-ťiangy, které byly tak nelítostně

potlačeny. Krvavé případy se vrší jeden na druhý, diktatura upevňuje svou moc. Jestli se jim poprvé třásly ruce, pak čím víc mrtvých, tím pevněji třímají popravčí meč. A každý nový mrtvý podpoří závratný ekonomický růst. Nebýt střelby na náměstí Nebeského klidu, Teng Siao-pching by se nikdy nevydal na svou jižní inspekční cestu a nepřesvědčil by všechny, ať vymění lásku k vlasti za lásku k penězům. Nebýt mafiánského násilného vystěhovávání obyvatelstva, města by se nemohla závratně rozvíjet, nebylo by uměle nafouknutého trhu s realitami ani tisíců zkorumpovaných úředníků a podnikatelů, kteří padli nebo utekli do zámoří v souvislosti s šupácky odvedenými developer-skými projekty.

Popravčí vyhrávají, zotročili celou zem, mohou ji plundrovat a ničit po libosti, až na dřěň. Říkají západním podnikatelům: pojdte také k nám, postavte si u nás fabriku, otevřete podnik, postavte mrakodrapy, provozujte internet, pokud nebudete vytahovat lidská práva a jítřit staré rány, můžete si tu dělat, co jen budete chtít. Ve vaší zemi jste omezováni zákonem a veřejným míněním, nemůžete si dělat, co se vám zlíbí, tak pojdte k nám, vrhněte se spolu s námi po proudu, zbohatneme všichni. Klidně znečišťujte řeky, vzduch, potraviny i spodní vody, najímejte naše lidi jako levnou pracovní sílu, budou makat dnem i nocí, bez nároku na odpočinek. A až většina Číňanů onemocní na následky znečištění životního prostředí nejrůznějšími druhy rakoviny, bude další šance výdělku. Tohle je největší smetiště světa, tady se budou vždy ukrývat největší obchodní příležitosti.

A tak si v Číně západní finanční skupiny a nejrůznější syndikáty ve jménu svobodného podnikání podávají ruce s popravčími a společně utvářejí smetiště. „Hodnotový žebříček smetí“, kterému vládne profit, stále větší měrou ovlivňuje celou planetu. Každý Číňan ví, že až si dost nahrabou, opustí zplundrovanou zemi, všichni utečou na Západ, kde si budou užívat slunce a čistého vzduchu, budou vychutnávat svobodu, rovnost a lásku, možná vstoupí do církve a Ježíš přibíjí dávnými diktátory na kříž z nich sejme jejich hříchy.

Až Číňané pochopí, že ani od demokratického Západu se nedočkají spravedlnosti, pak začnou podle hesla „vítěz bere vše“ hromadně

napodobovat nestydaté korupčníky. A v blízké budoucnosti se budou v každém koutě světa tlačit čínští podvodníci, kteří se neštítí ničeho, jako sarančata zaplaví zem, a kam vstoupí, tam po nich potopa.

Žijeme v době, kdy bůh žehná popravčím i obětem, kdy si mají v jeho chrámu tisknout ruce a společně mu provolávat slávu, zatímco Poslední soud je stále v nedohlednu.

10

Děti narozené roku 1989 jsou dnes již dospělé. Podle buddhistické doktríny samsáry by měly být převtělením mladých, kteří v roce 1989 zemřeli. Ovšem na svůj minulý život nemají žádné vzpomínky. Tisíce, možná desetitisíce pouličních výtržníků, které v roce 1989 uvrhli do vězení, jako by zmizely z povrchu zemského. Dnes se zdá, že jich byla jen hrstka, jako by se po nich země slehla. Kde je hledat? Odkud začít? Sun Li-jung, sám také obětí masakru, utekl do Austrálie, odkud se pokusil sestavit seznam zatčených a odsouzených, podařilo se mu nashromáždit několik set jmen. Manželé Ting C'-lin a Ťiang Pchej-kchun se spojili s pozůstalými obětí masakru a založili hnutí Matky Tchien-an-menu, je tomu už víc než dvacet let a oni mají stále na svém seznamu jen 202 jmen mrtvých.

A já, který si říkám „dělník paměti“, jsem za sedm let postupně nastřádal jen tuhle knihu rozhovorů. Je to stará jizva minulosti, špatně znatelná ve stínu moci a peněz, ani zdecimovaní dotazovaní jí nepřikládají žádný zvláštní význam. I já sám začínám pochybovat o tom, že „svědectví“ podáváme pro zítřejší generace“.

Je mi už třiapadesát let, pomalu mi ubývají síly. Sepsal jsem přes tři sta příběhů ze dna společnosti. Býval jsem jako zuřivý býk, kterému mávají rudým hadrem před očima, o čem komunisti zakázali psát, o tom jsem na truc musel psát. Bylo to jako ve vězení, kde jsem spával mezi dvěma odsouzcenci na smrt, kteří se od rána do noci předháněli ve vyprávění. Jeden mluvil o tom, jak oddělal svou manželku a ještě hodinu prznil její mrtvolu, to byla panečku paráda. Druhý povídal zase o tom, jak utekl z vězení, vylezl žumpou, to byl ale smrad, panečku. Nechtěl

jsem to poslouchat, zvedal se mi z toho žaludek, ale oni trvali na svém, prý jsem jejich poslední posluchač, poslechnout si to musím. Vyslechl jsem si jejich příběhy snad stokrát. Nakonec jsem je musel napsat, jinak bych se těch pacholků nikdy nezbavil. Komunisti nedokážou pochopit, co mě k tomu vede. Policajti mi vždycky říkali: Chlape, proč tak zuříš, vždyť tě zavřeli jenom na čtyři roky, to přece není dlouho, to se přes to nemůžeš konečně přenést? Jednou jsem se opil a řekl: Nemůžu, prostě nemůžu, a co? Ufíknete mi ocas? Jsem vzteklý pes řádící v prasečáku, jestli máte dost odvahy, pusťte mě z ohrady ven a já budu pro změnu kousat cizince. Policista měl taky vypito, co si to dovoluješ, to je provokace! Pak jsme se do sebe pustili, nasadili mi pouta a hodili mě na policejní stanici. Na druhý den odpoledne, když mě onen policajt pouštěl ven, vyčetl mi: Chlape, já ti přece nezakazuju vyjet ze země, mně je to úplně putna, pro mě za mě se odstěhuj třeba na severní pól.

Tehdy jsem byl ještě mladý a plný elánu, vykřikoval jsem sice, že chci vycestovat, ve skutečnosti jsem na emigraci vůbec nepomýšlel. Jsem rozený tulák, rád se popelím v zapadlých uličkách a na smetištích, vyhřívám se na slunci, přehrabuji se v odpadcích a hledám příběhy. Každý večer jsem běhal pět kilometrů. Přátelé se smáli, že trénuju jen proto, abych byl v kondici pro boj s komunisty do posledního dechu. Svým způsobem měli pravdu. Od roku 1994, kdy mě propustili z vězení na svobodu, se už na mně vystřídalo sedm policistů. Ten, o kterém jsem mluvil, jak jsme se spolu opili a poprali, ten je už po smrti. Prý akutní zánět slinivky, který začali léčit příliš pozdě. Bylo mi ho líto. Byl jen o rok starší než já. A i když mě měl hlídat a několikrát u mě dělal i domovní prohlídku, nikdy mi nechtěl ublížit.

Koncem podzimu roku 2004 jsem se podruhé rozvedl. Nedlouho poté si mě kvůli rozhovoru se dvěma stoupenkyněmi Fa-lun-kungu doma vyhmátla tajná policie. Měl jsem strašnou smůlu. Když u mě tehdy zaklepaly ty dvě ženy v potrhaných šatech, myslel jsem, že jsou to žebračky. Pustil jsem je dál, protože jsem lidumil, a ze zvyku jsem si pak nahrál jejich vyprávění o tom, jak je zavřeli do blázince. Překvapilo mě, když u mě asi po týdnů začali bušit policajti. Naštěstí jsem měl pevné

bezpečnostní dveře, neměli šanci je jen tak vykopnout. Ve spěchu jsem sebral z šuplíku kreditku a občanku, protáhl jsem se kuchyňským okýnkem do světlíku a po dvou rezavých drátech jsem se vyšplhal na střechu. Zachytil jsem se betonového okraje a přitáhl se. Když jsem přehazoval pravou nohu nahoru, levá ruka se mi smekla. Polil mě pot. Bylo to sedmé patro! Kdybych spadnul, rozprsknu se na maděru.

Pak jsem pod rouškou husté mlhy utíkal celou noc ven z Čcheng-tu, pak dál ze S'-čchuanu, že se schovám v provincii Jün-nan a vylezu, až se bouře přežene. V lýtku mi každou chvíli škubala křeč, občas jsem se potácel v předklonu a sykal bolestí. Říkal jsem si, kdybych byl skutečně spadl a zabil se, k čemu by to všechno bylo? Na co jsem vlastně celé ty roky sázel? O co jsem hrál s tím krutým zločineckým režimem? Supové a posluhovači jsou nepřekonatelní jak v páchání zla, tak v převlékání kabátů. Jednoho dne budou ze země emigrovat rychleji a pohodlněji, než se teď snažím já.

Pro mě už není cesty zpět. Děkuji Wu Wen-tienovi i všem obětem masakru na náměstí Nebeského klidu, ať již mi poskytli rozhovor, nebo ne, setkání s nimi vždy vneslo do mého jinak chmurného života netušené chvílky radosti. Hodně jsem sešel, nejsem zrovna reprezentativní. Jednou se mě jeden „výtržník“, byli jsme už značně posilnění pálenkou, zeptal zcela bez obalu, jestli chodím do bordelu. Mlčel jsem a on mě začal chlácholit: Nevadí, i zakladatel Komunistické strany Čchen Tu-siou chodil za holkama. Já na to, že kdyby mě chytili, měl bych z ostudy kabát. A on se k mému překvapení zachechtal: Takže jsi předposranej? To dokazuje, že už nemáš koule.

Přesně tak, stárnu. Celá generace obětí roku 1989 stárne v bolavém lůně naší vlasti. Známé osobnosti, které emigrovaly kvůli 4. červnu do zahraničí, jako Liou Pin-jen, Wang Žuo-wang, Wang Žuo-šuej nebo Ke Jang, umřely v požehnaném věku osmdesáti a více let daleko od domova, v cizí zemi.

Jednoho zimního dne roku 2009 jsem v prosluněné prefektuře Ta-li v jihozápadním Jün-nanu narazil na dalšího z „výtržníků“ devětaosmdesátého. Byl to vysoký, mohutný čtyřicátník, už byl venku pět let. Řekl mi: Když jsme seděli, měli jsme aspoň svou skupinu „výtržníků“, drželi jsme

při sobě, ať se dělo, co se dělo. Nesměli jsme nechat ochabnout svou vůli přežít, abychom se dočkali rehabilitace. Když člověk vyjde ven, zjistí, jak se všechno změnilo, každý se musí vydat svou vlastní cestou. V Pekingu jsem zůstat nemohl, tak mi kamarádi doporučili, abych šel na jih, nejprve jsem v jedné nelegální manufaktuře v Kantonu vyráběl na černo potraviny, v technickém oleji jsme smažili instantní nudle, přišel jsem si na slušný prachy. Když už jsem to nechtěl dál dělat, odešel jsem do Jün-nanu a dělal ostrahu mafiánům. Jsem docela vazba, na první pohled je vidět, že jsem byl v lochu, takže když se postavím u vchodu nočního podniku, chuligáni si většinou rozmyslí dělat vylomeniny. Je to v prdeli, chlape. Jednou jsem se sám ožral a třískal hlavou o stěnu, řval jsem jako malý děcko. Když si vzpomenu, jaký jsem byl před lety chlap, jak jsem se bez mrknutí oka postavil i tankům, jak jsem jako jeden z prvních vyskočil nahoru a urval jim kulomet. A podívej se na mě dneska, protloukám se v bordelu, o jídlo a pití sice nouzi nemám, ale žiju hůř než prase.

Neměl jsi na vybranou, uklidňoval jsem ho.

Víš, že když jsem „prohlédl marnost světa“, jak se říká, odešel jsem do Hor kohoutího pařátu a tam jsem vstoupil do kláštera? Jsou to nejznámější posvátné buddhistické hory. Nenapadlo mě, že i buddhisti dělají politickou prověrku. Opat přesně dodržoval všechna nařízení a seznam noviců dával vždy schválit Úřadu pro náboženské záležitosti. Tam samozřejmě důkladná lustrace okamžitě odhalila mou minulost „kontra-revolucionářského buřiče“, což mnichy vyděsilo k smrti. Nic naplat, ani „odchod z prašného světa“ pro mě není možný, nezbývá mi než se dál nechat unášet proudem.

11

Jít s proudem ve vlastní zemi? Kde diktatura stále pevněji drží otěže. Kde lidé tápou v mlze. Ještě že jsem spisovatel, aspoň v knihách člověk může nalézt úrodnou půdu.

Je čas se rozloučit, devětaosmdesátý. Je čas rozloučit se s masakrem, který mě tak dlouho svíral a odmítal pustit. V tom zlém snu jsem bojoval déle než polovinu svého života, jaký to má smysl?

Obtěžkán všemi vyslechnutými svědectvími jdu dál a dál, stále vpřed. Výkřiky utichly. Krvavé slzy rezaví. Horská stezka se kroutí. Těžká mračna mi jako plachetnice zakotvila nad hlavou. Sním, či bdím? Vypnul jsem mobil a vytáhl baterku, slyšel jsem, že takhle člověka nemůžou sledovat, ale zároveň jsem se odstříhl i od láskyplné péče rodiny.

V den svého zmizení jsem ještě popíjel ve starém městě Ta-li s kumpány. Proti mně seděly dvě mladé spisovatelky, píšící krasavice, jak se jim v knižním průmyslu říká, vypily toho už víc než chlapi u stolu. V jednu chvíli si na mě začaly ukazovat prstem a sprostě mi nadávat do zmrdů, tak jsem se zvedl a převrhl stůl. Všichni si pochvalovali, že si nenechám nic líbit, mysleli si, že tam pak s nimi zůstanu ještě kdoví jak dlouho.

Člověk nikdy neví, kolik se v šeru skrývá donašečů. I je ale muselo vyčerpávat, když se museli dívat, jak se každou noc nalívám a nic pořádného nedělám. A tak se to stalo. Prostě jsem se sebral a šel, ani jsem se neohlídl.

Autobus dorazil do dalšího města, našel jsem si ubytování a zůstal tam v skrytu dvě noci, abych se přesvědčil, že mi není nikdo v patách. Běž, jdi dál, křičel jsem i ze spaní. Ještě se ani nerozednělo a já vyrazil s batohem na zádech ze dveří. Byla už úplná tma, když jsem dorazil do jednoho pohraničního městečka.

Hromy burácely, blesky křižovaly oblohu, lilo jako z konve. Vešel jsem do hostince a spojil se s místním chlapíkem, který mě měl převést. Pomalu se přišoural. S ušima nastraženými jsme si asi deset minut špitali. Říkal, že překročit hranice není nic těžkého, stačí si vzít loďku a přejet na druhý břeh. Pohraničníci se nestarají, pravidelně jim odvádíme „desátky“. Řekl jsem mu, že nechci jet loďkou, že chci přes most.

Zaváhal, prý že to je těžší, ale můžeš to zkusit. A když to nevyjde? Zkus to, řekl, když to nevyjde, zkusíš to loďkou. A když mě zadrží? Neboj, budu dávat pozor, a kdyby se cokoliv semlelo, příběhnu a přimluvím se.

Tu noc jsem kupodivu spal, jako když mě do vody hodí. I když mě třikrát probudilo klepání na dveře. V polospánku jsem se dopotácel ke dveřím a pootevřel. Poprvé to byla žena, celá promočená, s pekingským přízvukem se ptala, šéfe, můžu dál? Schovat se před deštěm? Řekl jsem, že nemůže. Podruhé to byla taky žena, ani na ní nebyla nitka suchá, tentokrát se s jünnanským přízvukem ptala: Můžu dál, pane, schovat se před deštěm? Řekl jsem, že nemůže. Potřetí to byla žena, šaty měla suché, s čchungčchingským přízvukem mi řekla: Pusť mě dál, rodáku. Masáž je zdarma. Usmál jsem se a řekl jí, aby přišla zítra večer.

Musím jít. Žádné zítra večer nebude. Za pár hodin vstoupím na svou úzkou lávku. Duchové z devětaosmdesátého, vy všichni bratři, kteří jste trpěli, matky a otcové, na nebi, pod zemí, zmáčení deštěm nebo unášení větrem, tady na hranici se vám ve stínu hluboce klaním.

V měsíčné noci prošel jsem lesem,
vzpomněl na ženu,
už dlouho leží v tiché spraši,
z dálky se nesou výstřely.

Tehdy v nás vřela krev,
na bedrech osud vlasti,
dnes máme holé ruce,
čas polámal ostří.

V měsíčné noci prošel jsem vzpomínkami,
pomyslel na ženu,
já živý toulám se a stárnu,
vy mrtví budete navždy mladí.

V listopadu 2011 na cestě po Spojených státech amerických.

Můj spolupachatel Li Čchi

Bylo kolem poledne, 2. března 2003, když mi doma zazvonil telefon. Hlas se představil jako můj spolupachatel. Když jsem pak scházel dolů, abych otevřel, zahlédl jsem oknem schodiště, že do dvora vchází různolící tloušťtík. Zdálo se na mě vesele mával a hnal se ke mně s rozpraženými rukama. Byl to bývalý básník Li Čchi, který tehdy v devětaosmdesátém skutečně sehrál marginální roli při přípravě mé filmové básně *Rekviem*. Ted' je z něj distributor v knižním průmyslu.

Nic na něm už nepřipomínalo toho pohledného, uhlazeného mladíka, kterého jsem kdysi znal. Mezi povzdech, jak ten čas letí, se mi podařilo vměstnat omluvu, že jsem ho nezmínil v *Mém svědectví*. „Nevadí,“ usmál se a rozpovídal se o našich dalších spolupachatelích. „Většina si nevede špatně, vydělávají slušně, ale jsou i výjimky, například jistý K. žije pořád v okresním městě, jeho žena šnupe, občas když ji to popadne, si chce řezat žíly, jsou úplně na dně, klidně bys ho mohl zařadit do své knihy hovorů se spodinou. Nebo třeba M., za deset let mu zemřela už druhá žena, sebralo ho to tak, že už jenom pije a čeká, až si pro něj zubatá přijde taky.“

„A ty?“ zeptal jsem se.

Jedenačtyřicetiletý Li Čchi ztichl a chvíli trvalo, asi tak co bys sklenku vypil, než to byl zase on.

LI: Tak deset let jsme se neviděli, že?

LIAO: Tak nějak. Myslím, že jsem za tebou byl v roce 1994, když mě propustili z vězení. Jel jsem za tebou do Čchung-čchingu, stáli jsme

u vás v ulici jako zlodějíčci, prohodili pár vět a ty jsi mi pak znenadání strčil dvě stě jüanů a pod nějakou záminkou ses vypařil. Tehdy mě to hodně mrzelo, jel jsem za tebou vlakem přes deset hodin až z Čcheng-tu a tys mě ani nepozval dál.

LI: Ty máš teda paměť!

LIAO: To je to poslední, co mi po těch letech ještě zbylo. Stejně pořád nechápu, proč se mi všichni mí bývalí komplici vyhýbají. Tys byl aspoň ochotný se se mnou setkat, jiní mi ani nezvednou telefon.

LI: Už je to takových let a ty se pořád chováš jako zhrzená milenka. Víš, co ti řeknu, kámo? Sice jsme spolu kdysi něco spáchali, ale nikdo nikomu nic nedluží.

LIAO: Tak jsem to nemyslel.

LI: Co bys ještě chtěl? Když jsme natočili ten film, kolik tvých známých za to šlo sedět, ale jen ty, hlavní pachatel, ses stal slavným.

LIAO: Říct něco takového před deseti lety, tak ti to jen tak neprojde. Vždyť víš, kolik lidí při tom masakru na náměstí zemřelo!

LI: Nech si ty řečičky, mně nemusíš vykládat, že za tebou stojí stovky a tisíce mučednických duší... a nech mě domluvit, buď tak laskav. Jedna věc je historie, literatura, to, co bude zapsáno ve velkých knihách nesmazatelným písmem. My tady ale mluvíme o něčem úplně jiným, mluvíme o zákulisí kontrarevolučního případu, o kterém se možná nikdo nikdy nedozví. Ty jsi hlavní zločinec, prošel sis řádným procesem, byl jsi obviněn z trestného činu a usvědčen, máš rozsudek. Zavřeli tě sice jenom na čtyři roky, ale stálo to za to. Jednou, dřív nebo později, dojde k rehabilitaci a ty budeš jeden z hrdinů masakru, máš důkazy, které můžeš předložit a vyžadovat od státu morální i hmotnou satisfakci. Čeká tě skvělá budoucnost, když si to představím, úplně mě mrazí! Ale co my, spolupachatelé, které zadrželi na rok, dva,

na pár měsíců a pak nás jen tak propustili, prý „převýchova proběhla úspěšně“ nebo „za slušné chování“, žádný rozsudek, žádné důkazy, žádná budoucnost.

LIAO: Copak jsem měl na výběr? Myslíš, že jsem chtěl jít na čtyři roky do kriminálu za pár básní?

LI: A za co já?

LIAO: Já to nechápu. Když jsme tehdy točili Rekviem, půjčili jsme si od tebe nějaké kostýmy, taky jsi na natáčení daroval pár set jüanů a šel jsi s námi na diskotéku Fakulty cizích jazyků vybírat herečky do filmu.

LI: Nebyl jsem ani oficiální člen filmového štábu, nanejvýš jsem sehrál naprosto marginální roli při přípravách filmu, a kvůli tomu mi udělali štáru v bytě, vzali mě do vazby a nechali si mě tam přes půl roku, zažil jsem si tam svý, to mi věř.

LIAO: Kromě šesti spoluviníků, které zadrželi oficiálně, jsem opravdu nevěděl, kolik lidí do toho spadlo se mnou.

LI: Sám víš moc dobře, jak to chodí v čínských věznicích, nemá smysl to tu rozvádět. Víc než dva týdny mě opakovaně vyslýchali, střídali se na mě různý vyšetřovatelé, od toho hlavního jsem taky dostal pořádnou nakládačku. Řekl jsem jim úplně všechno. Podepsal jsem dokument, ve kterém jsem jim poskytl veškeré informace o tvé osobě, které jsem měl. Hlavně abych se co nejdřív dostal ven. Vazební věznice byla příšerná. I když jsem byl politický vězeň a nemusel jsem projít kriminálnickým „přijímacím řízením“, i tak jsem spal vedle záchodové mísy a chytil vši. Synovi byl tehdy zrovna rok, žena mě potřebovala. Nešťestí nechodí nikdy samo, všechno se to tehdy podělalo naráz.

LIAO: Případů jako ten tvůj bylo tehdy nepřeberně, sám znám několik desítek lidí, kteří šli „do výchovného kurzu“ třeba jen za to, že někde provolávali hesla nebo podporovali studenty při demonstracích.

Podle policie jsou intelektuálové příliš horkokrevní a je třeba je trochu zchladit. Když uprchl ze země profesor Kao Er-tchaj, jeho studenti to odnesli za něj, některé drželi ve vazbě mnoho měsíců, a když je pustili, nikdo je nechtěl zaměstnat. Podle mého odhadu tehdy po masakru zadrželi a ve vazbě vyslýchali v celé Číně statisíce lidí, možná i víc, než když v sedmapadesátém vyšetřovali pravičáky.

LI: Normálně taková životní zkušenost člověku neuškodí, ale já zaplatil příliš vysokou cenu.

LIAO: Slyšel jsem, že se s tebou žena rozvedla.

LI: Pustili mě 25. 10. 1990. Byl studený podzim. Nechal jsem jí poslat dopis, taky jsem dal zprávu několika blízkým kamarádům, že se sejdeme. I když jsem nebyl žádný hrdina, tak jsem se přinejmenším ničím neprovinil, zasloužil jsem si trochu uznání. Pamatuju si, že když policajt otevřel mřížce a zavolal: „Li Čchi, seber si věci!“, dostal jsem křeč do nohou, nevěděl jsem, jestli se mám smát, nebo brečet. Tak jsem jen opakoval: „Nic nechci, nic nechci.“

Vyšel jsem ze vrat a vyšplhal na kopec. Předě mnou se objevila široká silnice. Ostré sluneční paprsky mě štípaly do očí, z aut svištících kolem se mi zatočila hlava. Přecházel jsem jak venkovský balík, který prvně přijel do města, raději jsem silnici přeběhl, zastavil jsem se až na druhé straně a oddechoval. Pak jsem našel telefonní budku a zavolal ženě do obchodního domu, aby přišla domů. „Mám službu,“ namítla. Rozzlobeně jsem jí přikázal, aby si vzala volno a okamžitě přišla domů. Pár vteřin váhala a pak řekla: „Dobře.“ Nenapadlo mě, že něco není v pořádku, moje žena Siao-siao byla holubičí povaha, byli jsme svoji čtyři roky a ve všem mě vždycky poslechla.

Mával jsem ostošest, ale přijíždějící taxíky jen zrychlily a ujely. Konečně jeden zastavil, otevřel jsem dvířka spolujezdce, ale řidič mi řekl, ať si sednu dozadu. Až v tu chvíli mi došlo, že vypadám příšerně, s holou hlavou jsem byl jasný kriminálník.

Dojeli jsme domů a já šel dovnitř pro peníze, ten zatracený řidič trval na tom, že půjde se mnou. Když jsem mu zaplatil a zavřel za

ním dveře, šel jsem za ženou do pokoje. Seděla na židli, v náručí syna a mlčela. Přistoupil jsem k ní a sehnul se, že ji políbím na tvář, ona ale vstala, ukázala na čisté šaty a přikázala mi: „Nejdřív se umyj.“

Jako loutka jsem vešel do koupelny. Tolikrát jsem si ve vězení představoval radostné a vřelé shledání po dlouhém odloučení, a teď se ta představa rozplynula jako pára nad hrncem. Ale tolik měsíců jsem se nekoupal v teplé vodě, že když jsem si vlezl do vany a řádně se vydrbal, můj pocit křivdy se rozpustil. Myslel jsem si, že se na mě hněvá, že jsem se tak dlouho nevracel domů, že to měla sama s dítětem těžké.

Ani večeri jsem si nevychutnal, pořád jsem jenom zíral přes stůl, nemohl jsem z ní spustit oči. Tak strašně jsem ji chtěl obejmout! Tak moc jsem si přál ji políbit! Nejsilnější touha dlouho abstinujícího vězně je pořádně sevřít ženu v náručí, milovat se s ní nekonečně dlouho, říct jí tolik toho, co má člověk na srdci. Ale moje žena byla nepřístupná jako sfinga, zachovávala si odstup. Pokaždé, když jsem se pokusil se k ní přiblížit, přimkula si synka k hrudi jako štít, kterým chrání svou počestnost.

LIAO: Já myslel, že malý bydlel u jejích rodičů.

LI: Já učil, ona chodila do práce, ani jeden z nás neměl na výchovu syna čas. V osmdesátých letech byly platy nízké, chůvu jsme si nemohli dovolit, a tak když žena přestala kojit, dali jsme kluka k babičce. Později jsem si uvědomil, že ho schválně vzala k nám domů, aby se za něj mohla schovávat. Tehdy v noci, když všechno utichlo a ona už neměla důvod dělat zaneprázdněnou, musela do postele. Syn už tvrdě spal. „Přenes ho do postýlky,“ zašeptal jsem. Ona však odmítla a naopak položila synka mezi nás.

Málem jsem si klekl a prosil, ale ona pořád že ne. Zhasla světlo a lehla si, synka pod paží. Ležel mezi námi jako zákop, kterým oddělila mé touhou dýmající tělo i duši. Opakovaně jsem natahoval ruku na druhou stranu a hladil ji po vlasech, krku a prsou, ona ale uhýbala, jak to šlo, prý „ať nevzbudíš malého“. Nakonec jsem to nevydržel, vstal jsem, přešel na druhou stranu „zákopu“ a přitiskl ji na postel. V tichém zápase jsme se skutáleli na zem, děcko se probudilo, začalo

plakat a volat mámu a ona pode mnou mu odpovídala: „Neplakej, miláčku, neplakej.“

Touha mnou cloumala, neviděl jsem, neslyšel, roztrhl jsem jí pyžamo a vrazil ho do ní. Nemohla vstát, jen mě štípala, nadávala mi a pak se rozbřečela. Jen si to představ, na posteli řvalo děcko, pod postelí brečela žena, byla to hrůza. Netušil jsem, že shledání bude takové peklo, plné násilí a viny. Vystříkl jsem skoro hned. Pak jsem si vrazil dvě silné facky a zařval: „Co jsem udělal špatně? Co?“

„Ty nic,“ řekla Siao-siao, „všechno je to moje vina a taky Pinpina, jsme pro tebe přítěž, visíme ti na krku a ty se nemůžeš věnovat svému poslání.“

„Já přece taky nechtěl do vězení, nechtěl jsem od vás odejít,“ bránil jsem se.

„Mám už po krk vás básníků! Jsem jen prachsprostá materialistka, vidím peníze a v očích mi zajiskří, chci žít normální klidný život. A jestli se ti to nelíbí, seber se a běž.“

Řekl jsem, že radši umřu, než bych odešel. Zapřísahal jsem ji, že jediné, co jsem kdy chtěl, byla žena, dítě a teplo domova. Proklínal jsem tvůj rod do osmého kolena. Už se téměř rozednívalo, když se konečně nechala trochu obměkčit, využil jsem toho a chtěl stvrdit naše udobření. Tentokrát se nebránila, ale byla jako kus dřeva, nechala mě, ať si odbydu svoje, a pak mě hned odstrčila a šla se umýt. A já se kolem ní ještě motal jako pitomec s rozzářeným úsměvem. Naštvala se, otočila se na mě a řekla: „Já necítila vůbec nic. Jsi ubožák, Li Čchi.“

LIAO: Chtěla tě ranit. Ach, Siao-siao, kdepak ses tak změnila!

LI: Za to můžeš ty. Pamatuješ si ještě na naši korespondenci po 4. červnu?

LIAO: Moc ne.

LI: Byl jsi úplně bez sebe, jako smyslů zbavený. Přinesl jsi k nám kazetu s Krveprolitím a pouštěl jsi ji u nás doma, v dopisech jsi pořád šíleně nadával komunistům, prý že Teng Siao-pching si zaslouží

vymrdat říť tím největším a nejtlustším komínem na světě a tak podobně. Taky jsi říkal, že utečeš, že si sazemi zamažeš obličej a radši se necháš prodat do Afriky jako černý otrok na třtinové plantáži než být porobeným Číňanem — později se všechny ty nehoráznosti, mimo jiné i ten velký čurák trčící k nebesům, který jsi namaloval přes celý dopisní papír, dostaly policajtům do ruky. Že zabásli mě, dobře, ale sebrali i Siao-siao, nechali si ji za mřížemi skoro dva týdny, každý den ji vyslychali. Jen si to představ. Mladá naivní dívka, vysokoškolačka žijící literaturou, která si po svatbě téměř každý den píše deník naší lásky. A najednou, přes noc, sen se rozplynul. Zavřeli ji na celu s prostitutkami, zlodějky, kuplířkami a feťačkami, takové když se pustí do nově přichozí, jsou ještě horší než chlapi. Mluvíme tu o pálení vagíny, štípání do bradavek, nejrůznějším bití a kdo ví o čem ještě. Siao-siao denně strachy brečela, málem přišla o rozum.

Po takovém zážitku se úplně změnila. Začala mě nenávidět a tebe — původce neštěstí — ještě víc. Ženy jsou nevyzpytatelná stvoření. Dokonce si usmyslela, že mě napraví. Nejprve prohledala byt a našla všechny mé staré šaty, které jsem nosil jako básník, některé dosti bizarní, a všechno vyhodila. Pak mě vzala do obchodního domu a koupila mi oblek, kravatu a polobotky, oblékla mě od hlavy k patě do nového, cítil jsem se hrozně nepřírozně. Abych pravdu řekl, od chvíle, kdy jsem vylezl z matčina lůna, jsem nikdy nebyl tak vyfiknutý. Nejhorší byla paruka, kterou mi nasadila na holou hlavu, navoskovaná přilba, potila se mi pod tím hlava, ale neodvažoval jsem se ji sundat, jen jsem mrkal. Siao-siao mě však nanejvýš opatrně dotáhla před zrcadlo, pečlivě si mě prohlížela a pak se spokojeným úsměvem prohlásila: „Konečně vypadáš jako člověk.“

LIAO: To muselo být hrozné.

LI: Tehdy mi to tak nepřišlo, dlužil jsem jí to. Pak jsem se nahastrošený vydal do školy, abych se dozvěděl, že mě vyhodili. Učitelováním jsem se už žít nemohl, musel jsem zatnout zuby a jít na místní policejní stanici nechat si ověřit trvalé bydliště a vystavit dočasný občanský průkaz. Služba u přepážky mi přede všemi nařídila, že se musím

na služebně hlásit jednou měsíčně a podávat zprávy o svých myšlenkových pochodech.

LIAO: A proč? Vždyť jsi nebyl kriminálník.

LI: Přiznal jsem porážku. Taková byla tehdejší společenská atmosféra, žádné pugéty, žádný aplaus, už žádné demonstrace a hesla. Vítr se otočil, lidi zapomněli. Siao-siao svolala u své matky rodinnou radu, přišli všichni příbuzní, tchyně připravila hostinu, seděli jsme kolem stolu a každý přispěl svou radou: „Li Čchi, už nejsi malé dítě, tohle je velké ponaučení, měl bys už žít normálně.“ Nebo: „Pomysli na svou ženu, nemá to s tebou lehké, taky si na ní smlsi, pak ještě musí sama s dítětem čekat, než tě pustí, být to někdo jiný, už dávno by šla za lepším.“ Nebo taky: „Vy učenci jste chytří, máte skvělé vyhlídky, připijme teď na zdraví budoucího milionáře Li Čchiho!“

Házel jsem do sebe panáka za panákem, až jsem padl pod stůl. Když mě zvedali na postel, zaslechl jsem ještě něco v tom smyslu, že „z nejhoršího jsi venku, teď už to pro tebe bude hračka, použivej mozek na peníze místo na básně a uvidíš.“

LIAO: To se trefili, dneska je z tebe úspěšný knižní distributor.

LI: Znáš to rčení, jak ctnostnou ženu k prostituci dohnali...

LIAO: V osmdesátých letech literatura, v devadesátých byznys, takový je holt vývoj.

LI: Střelba 4. června probrala spoustu snůlků. Láska k Číně, svobodnému myšlení a k literatuře se neosvědčila, ale peníze, ty stojí mimo vlast, třídy i literaturu, ty můžeme milovat do sytosti.

LIAO: Tak proč slyším v tvém hlase sarkasmus?

LI: Myslíš, že kdovíjak toužím smrdět prachama? Zprvu se mi nedařilo najít práci. V jedenadevadesátém a dvaadevadesátém nebyli lidi

ještě tak nad věcí, když zjistili, že jsem byl zapletený do rebelie, nechtěli mě vzít. Snažil jsem se všude vysvětlovat, že jsem v tom byl nevinně, ale chtěli vždycky dobrozdání od policie. U nás v Čchung-čchingu máme silnou tradici podzemních hnutí, v hospodě to vypadá, že jsou všichni velcí kámoši, zvláště nad panákem, ale pak skutek utek, každý je opatrný. Po půl roce marného běhání mi Siao-siao navrhla, abych to zkusil se psaním. Dříve jsem psával básně a dodával texty různým redakcím, měl jsem nějaké konexe i jméno. A tak jsem rozeslal dopisy do desítek novin všude možně. Ukázalo se, že mnozí redaktoři pořád sedí na svých místech, někteří už to dokonce dotáhli na šéfredaktory nebo na vedoucí rubriky.

Tak jsem se vrátil ke svému dřívějšímu psaní, vymyslel jsem si spoustu pseudonymů a s vědomím slušného literárního vzdělání a zkušenosti jsem psal nejrůznější texty. Zpočátku jsem byl na sebe docela přísný, slova jsem volil pečlivě, pohyboval jsem se jen v oblasti kultury, psal jsem lyrické eseje, úvahy, recenze, povídky a tak všelijak. Za měsíc jsem napsal dva tři texty, pěkně jsem se zapotil, a přitom se to ne vždy líbilo, často mi rukopis vraceli. Siao-siao pak přišla s nápadem, že bych se neměl orientovat jen na krásnou literaturu, to je stejně prodělečný podnik, za stránku dostaneš nanejvýš dvacet jüanů, s takovou padneš vyčerpáním dřív, než synek vyrostе. Nic jiného neumím, namítal jsem. Tak napiš nějaký populární příběh, radila mi Siao-siao, pro lifestyle časopisy, móda, krása, láska, trochu romantiky, trochu tragédie, to se dneska dobře prodává. Tvrdil jsem, že nic takového neumím. Siao-siao nebyla nadarmo mým guru, ten večer hodila na papír hned tři kratší texty, něco jako „Proč se nebojím stárnutí“, „Dvanáct zaručených rad, jak se vypořádat s vráskami“, „Jemné spojení parfému a nálady“, byl jsem nadšený. Takovou rychlostí, tři texty za den, ze mě bude za tři roky boháč!

Nadšení mi ale vydrželo jen pár měsíců, dál jsem nemohl. Účet zato rychle rostl, tyhle populární časopisy platily za příspěvky třikrát až čtyřikrát tolik co ty literární, měsíčně jsem vydělal dobrých sedm osm tisíc jüanů. Vydělávat v roce 1993 sedm osm tisíc je jako dnešních dvacet.

LIAO: Tak to jste se měli dost dobře.

LI: Siao-siao se ke mně taky začala chovat jinak, navíc mi pořád opakovala, že mám na mnohem víc, že jsem zdaleka ještě neukázal, co ve mně je. Tolik knih jsem přečetl, mohl jsem různé příběhy s různými obměnami přepisovat, přidat pár módních výstřelků, mohl jsem je recyklovat do nekonečna. Pamatuju si, že když v roce dvaadevadesát vydala pošta katalog časopisů, běžela ho hned koupit a celou noc zaškrtávala ty slibné.

LIAO: Takže jsi šel tvrdě za svým cílem. Slyšel jsem, že wuchanský *Důvěrník* nebo kantonský *Domácí lékař* platí za příspěvky i pět set jüanů za stránku.

LI: Ale já nejsem stroj, měl jsem všeho plné zuby. Tehdy jsem na tom byl podobně jako ty, ještě jsem neztratil zbytky iluzí. Tolik let jsem žil literaturou, přečetl tolik klasiků, Van Goghovy a Gauguinovy obrazy mě uměly dohnat k pláči. Věděl jsem, co je škvár. A když jsem vzal do ruky pero, vycházely ze mě jen sračky. Už jsem ani neuměl vyjádřit sám sebe.

LIAO: Kecáš.

LI: Nevěříš?

LIAO: Nevěřím. Vidím, že i dnes ti pořád o něco jde. Podívej se na takového W., kdysi skvělý básník, a dneska už skoro deset let píše na kšeft, za honoráře si koupil v Čcheng-tu dům a se ženou a dětmi si žije jako v bavlnce. Psaní škváru říká práce a je za vodou.

LI: Ale já nejsem W., neumím psát škvár a zároveň skládat básně. Zkoušel jsem tomu utéct, a tak jsem se se ženou domluvil, že změníme prostředí. Syna jsme dali k babičce a odjeli jsme do Čcheng-tu zkusit štěstí. V osmdesátých letech se Čcheng-tu říkalo „komunistická výspa moderní poezie“, žilo tam několik generací literátů, rozhodně

měli lepší základ než přístav Čchung-čching. Pronajali jsme si byt, ale brzy jsem zjistil, že ani tahle výspa není žádná komunistická země zaslíbená, všichni básníci se i tady pustili do podnikání. Založili si firmy, otevřeli si noční podniky, odešli do knižního průmyslu nebo různě čachrovali. Žena si velmi rychle našla práci v *Metropolitním* rádcí, byla jako ryba ve vodě. Byl to čtrnáctideník redigovaný třetí generací básníků, plný módních výstřelků, reklam a různých drbů, redakce sídlila v budově nočního podniku, který vedli taky básníci té samé generace. Byl to jeden z prvních velkých domů slasti ve městě, známý především počtem kurev, kterých se tam zdržovalo víc než hostů.

LIAO: A tobě nevadilo, že tam tvá žena chodí pracovat?

LI: Od chvíle, kdy jsem v říjnu 1990 vyšel z vězení, mě vysávala už víc než tři roky, teď se stala redaktorkou a přirozeně chtěla příspěvky nejdřív ode mě. Vadilo, ani mi nemluv, ale cokoliv jsem řekl, hned řádila.

LIAO: Úděl otroka své ženy.

LI: Měl jsem všeho po krk. Chodíval jsem se sám opíjet, ženě jsem namluvil, že chodím pro inspiraci, abych přišel na jiné myšlenky a na to, jak zbohatnout. A ona prý jak. Tak jsem řekl: Natočím televizní seriál. Spokojeně se zubila a ještě ve dveřích mě chválila, jak jdu konečně s dobou.

Celou zimu jsem se poflakoval, vospával, četl a pomalu se mi vracely nápady na tvorbu. Začal jsem psát o tom, co jsem zažil ve vězení. Už tak dlouho jsem byl venku a pořád mě to děsilo, zdálo se mi o tom ve snu. Liao, nebyl jsem sice hlavní obviněný, ale ta věc mě zdrtila ještě víc než vás. O vás se bude jednou psát v dějinách literatury, nebo aspoň poezie. Krveprolití a Rekviem budou v budoucnu klasika literatury tchien'anmenského masakru. Ale já, odseděl jsem si svého půl roku, ale jestli nebudu psát dál, ani pes po mně neštěkne.

LIAO: Bojíš se, že skončíš na smetišti dějin?

LI: V historii je většina zapomenuta, zůstane jen pár jmen, ale každý má právo se pokoušet o své místo na výsluní. Kdyby po mně zůstala aspoň jediná kniha pro příští generace, třeba by se z ní jednou stal bestseller a ze mě neopomenutelný článek v dějinném běhu.

LIAO: Vzácná každá duše aspirující k výšinám.

LI: Cítil jsem se jako ubožák, doba už dávno pokročila a já se pořád skrývám jako krysa ve stokách, píšu o vězení a křičím do světa o ne-spravedlnostech v devětaosmdesátém.

LIAO: Jak jsi popisoval ve své knize mě?

LI: Jako šílence, kterému hoří kalhoty, který si myslí, že jeho čurák je kulomet a zběsile střílí všude kolem sebe. Při výslechu tě hlavní vyšetřovatel popisoval jako kontrarevolucionáře, který má důkladně promyšlenou strategii a skvělé vůdčí schopnosti, zíral jsem na něj s vyvalenýma očima. Copak ty máš vůdčí schopnosti? Pak bych já mohl být z fleku ministrem.

LIAO: Takovou kreaturu ve mně vidíš? To se o sobě dočtu zajímavé věci.

LI: Nedočteš, rukopis už je zničený.

LIAO: To je škoda.

LI: Psal jsem to měsíc a půl, měl jsem asi sto stran textu, žena o tom neměla ani potuchy. Chodila brzy ráno do práce a vracela se pozdě, stala se z ní výkonná profesionálka. Zato já dřepěl doma, pral jsem, gruntoval, vařil, stal se ze mě vzorný muž v domácnosti. Občas se mě zeptala, jak pokračuje seriál, odpovídal jsem, že pokračuju na scénáři, bude to mít mnoho epizod. Chtěla to vidět, aby posoudila, kdo by to mohl koupit. A já, že až po dokončení. Tvářil jsem se tajemně. Ukázala na

seriál podle scénáře slavného spisovatele Wang Šuo, který právě běžel v televizi, a prý že už se těší, až ze mě bude druhý Wang Šuo a ona si bude užívat v přepychové vile jako paní Liová.

Jako všichni, kdo byli někdy ve vězení, jsem byl opatrný. Vstával jsem kolem jedenácté, něco málo snědl a zhruba do čtyř odpoledne jsem psával. Pak jsem rukopis pečlivě zamkl do šuplíku a pustil se do domácích prací. Sám si můžu za to, co se stalo. Ten den jsem zapomněl vytáhnout klíč ze zásuvky a šel na nákup. A zrovna jako na potvoru se Siao-siao vrátila domů dřív, a když uviděla klíček ve stole, hned se na něj vrhla. Předpokládám, že zásuvku otvírala v očekávání, že objeví Atlantidu... a tak mou zakázanou literaturu zabavil domácí policajt.

Pamatuju si, že když jsem přišel s taškou plnou zeleniny a vepřového, rukopis už lítal vzduchem. „Tak to je ten tvůj seriál?!“ Její ohlušující hysterický vrískot zněl kovově. „Ty lháři! Ještě jsi mi nezavařil dost?!“

Jako malá holka se pak sesula na zem mezi papíry a nekontrolovaně řvala, každý její vzlyk byl nekonečně dlouhý. Nikdy jsem neslyšel tak srdceryvný a beznadějný pláč. Nevěděl jsem, co dělat. Klekl jsem si jako usvědčený zločinec a prosil o odpuštění. Ale ona mě odstrčila, popadla stránku „důkazu“, celou smáčenou slzami a usoplenou, a jen pořád opakovala: „Jestlipak víš, že si pro tebe přijdou, přijdou a odvedou tě, víš to?!“

Než se uklidnila, byla už noc. Zvedla se, došla k toaletnímu stolku, upravila si obličej a namalovala se, vzala kabelku a chtěla odejít. Rychle jsem ji sevřel v náručí, kopala kolem sebe a snažila se mě setřást, ale já ji nepustil. „Rozvedeme se!“ řekla. „V žádném případě,“ já na to. „Mám z tebe strach, Li Čchi.“ „Spálím to!“ procedil jsem mezi zuby. Přitom jsem si myslel: „Schovám to, vykopu někde díru a zahrabu to tam, co se může stát?“

LIAO: Opravdu jsi to spálil?

LI: Opravdu. Siao-siao hlídala na záchodě, sledovala mě, jak zapaluju jednu stránku za druhou, jak se černý popel mísí s vodou a já je

splachuju. Přes sto stran to bylo! Všechno ve mně chtělo brečet. Ale miloval jsem Siao-siao, tu despotickou saň. Mám zničený život.

Dlouhé dny jsem pak chodil jako v mrákotách. Siao-siao se mnou nemluvila, jen mi na stůl házela jedno módní téma za druhým i s termíny. Já nemyslel na nic než na spálený rukopis, poletující popel mi zatemnil mozek a já nemohl nic psát. „Musíš si poradit sám,“ rozhodla Siao-siao. Přikývl jsem. „Kýváním hlavy se nic nenapíše, pusť se do práce!“

LIAO: Jak jsi to ustál?

LI: Nevím.

LIAO: Pamatuješ ten slavný verš z Hamleta?

LI: Být, či nebýt, to je, oč tu běží.

LIAO: Rozvést se, či nerozvést...

LI: O tom jsem přemýšlet nemusel, nechtěl jsem rozvod.

LIAO: Raději žít jako pes?

LI: Nebuď tak sebejistý. Copak tys nikdy nikoho nemiloval? Nechápeš, že když někoho miluješ, pak i hrdost, důstojnost a ideály nic neznamenají?

LIAO: To s tím nesouvisí. Když jste se milovali, proč jsi Siao-siao ne vysvětlil, že zaprvé to nikam nosit nebudeš a nebudeš to publikovat, zadruhé že je to jen vzpomínka na minulost, zatřetí že devětaosmdesátý z dějin nevymažou, mnoho lidí si soukromě píše do šuplíku, a začtvrté, že psaní není žádný zločin, nic vám nehrozí. Vždyť na internetu už se šíří tolik textů s tématem masakru, mezi nejvýznamnějšími jsou právě paměti postižených, které posbírala profesorka Ting C'-lin a další Matky Tchien-an-menu.

LI: Ve třiadvadesátém ještě nebyl internet a já stejně počítačům nerozumím. Navíc když si žena postaví hlavu, žádné vysvětlování s ní nepohne. Nejhorší bylo, že jsem věděl, že se z ní stal někdo jiný, ale já ji pořád miloval, pořád jsem po ní toužil, čím dál tím víc.

LIAO: Masochisto.

LI: Být v tom masochismus, tak si výskám. Neměli jsme žádný sexuální život, jak byl měsíc dlouhý. Chodil jsem po bytě jako lev v kleci a přál jsem si, aby se se mnou aspoň pohádala, aby mi dala facku. Jednou v noci jsem se probudil, nemohl jsem to vydržet, a tak jsem natáhl ruku k ní pod deku. Na chvíli jsem ji nechal ležet na jejím prsu, chvěl jsem se strachy, ale ani se nepohnula, tak jsem šel níž. Ani když jsem došel na břicho, nereagovala, tak jsem jí zajel prsty do kalhotek až k její citlivé zóně, překvapilo mě, že byla celá vlhká. Zaradoval jsem se, krev se mi zpěníla, slzy se mi nahrnuly do očí: tak ona to taky chce, její tělo po tom touží a ona se jenom ovládá, bojuje s tím, ach, studená válka mezi manželi nejde do hloubky! A tak jsem nadzvedl příkrývku a sebevědomě vklouzl dovnitř...

LIAO: Tam už jsme byli, nemusíš zacházet do detailů.

LI: Vzrušuje tě to? Díváš se na porno? Ale pozor, další scéna, Siao-siao, žena, která se mnou léta sdílela lože, syna jsme spolu zplodili, pokrčila nohu proti mému ztopořenému údu a řekla: „Nechci se s tebou milovat, přestože tělo říká ano.“

Celý nadržžený jsem vykřikl: „Vždyť jsi mokrá!“

„Zopakuj to ještě jednou: nechci, i když jsem vlhká. Slez.“

Neudržel jsem se a zařval. V zápase jsme spadli z postele. Několika šklubnutími jsem jí roztrhl kalhotky a vyuntil si...

LIAO: Stačilo.

LI: Jo, stačilo. Když bylo po všem, nebylo už co říct. Dva měsíce jsme žili odděleně a pak jsme se rozvedli, dohodou, majetek i dítě připadly

jí, já jí měsíčně platím alimenty. A tak žiju sám, nic mi nezůstalo, protloukám se, jak se dá.

LIAO: Pořád ji miluješ?

LI: I láska má své meze, když je překročíš, svět se změní.

LIAO: Ty ses změnil.

LI: Užívám si, co to dá — ženy, víno, karban, lžu a podvádím, neštítím se ničeho, hraju hodně tvrdě. Přes rok jsem psal texty pro jednoho knižního distributora a vydělal jsem dobrých dvacet tisíc, pak jsem zkusil dělat distributora sám a prodělal jsem kalhoty. Musel jsem si půjčit, použil jsem i peníze na máminu penzi, když to slyšela, běhala po městě celé odpoledne a všude mě sháněla, byla úplně bez sebe, ještěže ji nesrazilo auto.

První kniha, na které jsem vydělal, byla o „sexuálním guru“ Oshovi. Vydělal jsem najednou osmdesát tisíc jüanů, byla to smršť! ISBN mi zařídil jistý starý slavný básník, víš který, nechci jmenovat, je to můj dobrodinec. Začal publikovat v padesátých letech, vyšly mu desítky sbírek, a tak je v knižním světě jako ryba ve vodě. Domluvili jsme se po telefonu, že k němu po večeri přijdu, abychom si řekli co a jak. Hned ve dveřích mě překvapil pokoj plný kouře a dýmu a dva stoly s madžongem. On ani hlavu nezvedl, ani se na mě nepodíval, jen procedil: „Tak jsi tady?“ a hrál dál. Stál jsem bokem, usmíval se a občas nalil čaj, tak to šlo celou noc, dokud na východě nezačalo svítat.

Básník se protáhl a rozloučil se spoluhráči. Zůstal jsem v pokoji sám, neměl jsem se k odchodu, zůstat jsem tam taky nemohl, nezbyvalo mi než se osmělit a vyrukovat se svou „záležitostí“ na dobrodince, který nechtěl už nic než jít spát. Ten mě však rozmrzele odbyl: „Uvidíme, zavolej mi zítra odpoledne.“

Celý rozlámaný jsem se dotrmácel domů, proklínal jsem básníkovy předky do dvacátého kolena. Ani ve snu mě nenapadlo, že mi ISBN bez problémů spadne do klína. Inu, jak se říká, pro větší cíle musí chlap něco vydržet.

LIAO: Když je teď z tebe boháč, máš ještě v plánu napsat paměti?

LI: Už je to všechno tak vzdálené. Jsem jako děčko, kterému uplavala nejoblíbenější hračka po řece, už ji nikdy nevyloví, ale pořád stojí na břehu nebo za ní běží podél vody. Jistě, neřvu jako malé děčko, ale bolí mě to stejně, ten neuchopitelný, nereálný běs, všechna ta trýzeň, kterou mi způsobilo vězení a rozvod. Dneska se mi aspoň trochu ulevilo, když s tebou o tom můžu mluvit, v naší branži by mi nikdo neuvěřil.

LIAO: Soukromé knižní distribuce, to je nekonečný kruh vzájemných závazků, že, ty dlužíš mně, já jemu a tak dále.

LI: Jednou, až nebudu nikomu nic dlužit, odejdu daleko, do ústraní, a naučím se znovu psát. Teď už neumím nic než počítat bankovky. Řekl bych, že takhle si mě ostatně Siao-siao vždycky přála vidět.

Malíř krveprolití Wu Wen-ťien

S malířem dělnického původu Wu Wen-ťienem jsem se setkal jednoho květnového odpoledne roku 2005, přesně ve čtvrtek šestadvacátého to bylo, v Zóně 798, rozsáhlém výstavním prostoru ve starém továrním komplexu ve čtvrti Ta-šan-c' v Pekingu. Představili mi ho bratři Kaové, oba také umělci.

Ten den měl Wu Wen-ťien na sobě ohnivě červenou košili a v jasném slunečném odpoledni zářil, až zrak přecházel. Po obligátním uvítacím rituálu nás bratři Kaové pozvali do mandžuské restaurace. Bylo tam rušno a živo. Ani jsem z něj nemusel nic páčit a milý Wu začal u stolu sám vyprávět svůj příběh, jako by měl rukopis už dávno schovaný v rukávu.

Po večeři jsme si našli klidnější kout, aby si nemusel dávat pozor na jazyk: v předvečer 4. června 1989 mu bylo devatenáct, byl horkokrevný a nade vše miloval umění. V naivním nadšení se vrhl po hlavě do vlny vlastenectví, která ho vyvrhla v pekingských ulicích a učinila svědkem série krvavých výjevů, v jednom z nichž téměř sám přišel o život.

Později vláda přikázala lidu mlčet, ale on nemlčel, a tak ho zadrželi a odsoudili k sedmi letům vězení. Nebyl ani student, ani žádná význačná osoba, a tak ho zavřeli podobně jako mnohé další za výtržnosti a vandalismus v době demonstrací a nepokojů. „Byli to všechno lidi, jaké popisuješ v Hovorech se spodinou. Bez minulosti, bez společenského postavení, beze jména.“ Pak si povzdechl: „Je to už šestnáct let a ani pes po nich nešťěkne, nikdo se jich nezastal. Zdálo by se, že seděli úplně zbytečně.“

„Tak mi dej na někoho tip, já se na to kouknu,“ navrhl jsem.

„Deset nebo i více let ve vězení udělá i z tygra vystrašenou myšku, smířili se s osudem.“

Odmíchl jsem se, vzal foťák a zachytil jeho smutnou a našťvanou tvář. Abych pravdu řekl, i já téměř zapomněl na ty tisíce „výtržníků“, kteří byli

jednou z hnacích sil incidentu 4. června, natožpak abych se zabýval otázkou jejich místa v dějinách. Články píšou hvězdy událostí, aspoň ty, které každoročně čtu na zahraničních serverech.

Bylo už po půlnoci a nám nezbývalo než rozhovor ukončit. Venku na ulici jsme se rozloučili a já odcházel s fotografiemi jeho krvavých obrazů na téma masakru na náměstí Nebeského klidu. Wu tyhle noční můry maluje každý rok, žádný z obrazů ale nikdy nedal do prodeje. „Počkám si,“ řekl, „už čekám šestnáct let.“

Jeho slova mě překvapila. „Počkat si?“ Taxikář se rozjel a místa, kde se kdysi psaly dějiny, mi pomalu mizela z dohledu. Vzpomněl jsem si na slova, která jsem ani ne před rokem slyšel z úst profesorky Ting C'-lin při jednom soukromém rozhovoru: Až jednou opravdu dojde k rehabilitaci událostí kolem 4. června, v Pekingu se najednou vynoří nespočet „hrdinů“. Pak, pokud budeme ještě na světě, odejdeme někam daleko do ústraní a přenecháme prostor a slávu jiným. Duše mrtvého dítěte si zaslouží opravdový klid.

LIAO: Včera mi tě Kao popsals jako zajímavého malíře, kterého zavřeli v souvislosti s masakrem, jenž jako výtržník strávil ve vězení několik let, po propuštění začal malovat obrazy s výjevvy krveprolití a který si prý úplně dobře nerozumí s touhle zapomnětlivou dobou.

Wu: Živí mě reklama. Je to ztechnizovaná práce a člověk k ní nepotřebuje mozek. Ale mou vášní je malování masakru. Utekla spousta času, ale moje srdce pořád trčí v době před šestnácti lety, zatuhlo v kámen, který žhne a sálá. Pořád maluju tanky, které vjíždí do lidí, jak krev zaplavuje náměstí Nebeského klidu, jak se v ní topí Socha demokracie... Každý tah uvnitř rámu křičí a rve. Ten námět je věčný, možná ho nemaluju dobře, možná bych mu měl dát ještě nějaký čas, pořádně ho promyslet, ale nejde mi to, neumím ovládnout své sny ani své ruce. Ty obrazy neprodám ani v budoucnu, až dojde k rehabilitaci masakru. Kéž by pak otevřeli Muzeum národní hanby, věnoval bych je tam.

LIAO: To vůbec není špatný nápad. Teď ale raději povídej pěkně od začátku.

Wu: Od 4. června?

LIAO: Ještě předtím. Co jsi zač, jakou máš profesi?

Wu: Mám ten nejlepší původ, „rovný kořen a rudé výhonky“, jak se říká, jsem dělnického původu. V Pekingu máme dva velké státní podniky: šoukangskou ocelárnu a jenšanskou rafinérku (obrovský petrochemický závod na jihozápad od Pekingu, který spadá přímo pod Sinopec Group a který má několik set tisíc zaměstnanců). Rodiče pracovali jako dělníci v jenšanské petrochemičce, já i můj brácha jsme nefalšovanými odkojenci tohoto socialistického státního závodu. Když půjdeme dál, můj děda z otcovy strany vystudoval na Vojenské akademii protijaponského odboje, kterou vedl sám Lin Piao, a zemřel hrdinskou smrtí v boji v roce 1941. Děda z matčiny strany vstoupil do Strany na frontě počátkem čtyřicátých let. Táta i všichni strejdové jsou členy Strany. Měl jsem od malička klasickou revoluční výchovu v duchu hesel jako: „Společným bojem za upevnění komunismu a svobodu celému lidstvu“ nebo „Armáda s lidem a pro lid“, a tak podobně.

LIAO: Výkvět proletářské chudiny ve službách revoluce?

Wu: Ani ne, moje rodina nebyla chudá. Tátův táta byl ještě za starých pořádků na studiích, když tajně vstoupil do Strany. Potom šel na Protijaponskou vysokou, podle toho, co vyprávěl druhý děda, si to na rodině vybrečel a vydupal. Nakonec ho zabili, ale ani můj táta nevěděl přesně kde a jak. Mámin táta byl zase v odboji, Japonci ho zajali, mučili ho, na zádech mu vypálili velký cejch. Ale děda držel jazyk za zuby a nic neprozradil. Japonci na něj nic pořádného neměli, a tak když přišli lidi z vesnice a přinesli císařské armádě dvě prasata, dostali za ně výměnou dědu zpátky. Máma mi říkala, že tenhle děda nebyl tak vzdělaný jako ten druhý, revoluční přesvědčení taky neměl

absolutně pevné. Příhoda s japonskou císařskou armádou mu nahnal strach a on se rozhodl, že bude raději obyčejným rolníkem. V době války se kádrem může stát jen odvážný člověk.

Tak do takové rodiny jsem se narodil. Přestože jsem měl „rovňý kořen a rudé výhonky“, rodiče byli obyčejní poslušní dělníci. Já byl taky poslušný chlapec, po dokončení podnikové základky mě poslali do učení na kuchaře. Byl jsem mladý a nechtělo se mi, ale táta řekl, co ti Strana nařídí, to uděláš, žádné vrtochy. V roce 1989 mi bylo teprve devatenáct, pracoval jsem dva roky na zkušenou v podnikové jídelně, ještě jsem ani nebyl řádným zaměstnancem.

Zamiloval jsem se do umění, našel jsem si i učitele; pilně jsem studoval každý den, i při vaření jsem myslel jen na obrazy, přemýšlel jsem o Van Goghovi, Gauguinovi, Piccasovi. Ani nevím, jak studentské hnutí začalo, o politiku jsem se příliš nezajímal. Pár dní po smrti bývalého prezidenta Chu Jao-panga jsem jel autobusem do města, chtěl jsem do Národní galerie na výstavu. Když jsem pak procházel ulicemi, viděl jsem zástupy studentů s portréty prezidenta Chu. Stál jsem a sledoval je, dokonce jsem jim přispěl jeden jüan.

LIAO: Tos byl ještě pouhý divák.

WU: Většina takzvaných výtržníků v té době jenom přihlížela, nikoho ani nenapadlo, že nás to za pár dní semele.

LIAO: A kdy ses vlastně zapojil?

WU: Já byl jen kapka v moři, sezamové semínko, které spadlo do vařícího se kotle s polívkou, nemůžeme tomu říkat „zapojení“. Tehdy na náměstí nebylo až zas tolik lidí, nejvíc se toho odehrávalo kolem nákupní zóny Wang-fu-ting kousek od Národní galerie. A mě od chvíle, kdy jsem začal snít svůj malířský sen, nebavilo chodit do práce, v každé volné chvíli jsem jezdil do centra a nasával všechno nové a zajímavé.

Až 20. května, když Li Pcheng vyhlásil stanné právo a armáda se začala šikovat ke vstupu do centra, až tehdy se mobilizovali občané

města a postavili se za studenty. Dokonce i petrochemička ten den zorganizovala velkou podnikovou demonstraci, měli jsme sraz na nádraží. Tehdy už bylo centrum od Třídy věčného míru po celé náměstí Nebeského klidu zaplaveno lidmi, srotilo se jich víc než na Státní svátek. Šel jsem v houfu, bylo to vzrušující, ale já sám neměl žádnou politickou motivaci. A takových jako já bylo moře. Byli jsme hloupí; věděli jsme jen, že tam jsme z lásky k vlasti, že musíme podpořit studenty.

LIAO: Ty ses tedy účastnil demonstrací? Kolikrát?

WU: Čtyřikrát to mohlo být. Když to na náměstí začalo vřít, zmocnilo se mě zvláštní vzrušení, někdy jsem odjel do města a zůstal v centru přes noc, vyspal jsem se na trávníku. Když 20. května došel náš průvod na konec, kdosi se zeptal: „Co bychom my, dělnická třída, mohli pro studenty udělat, co by jim pomohlo?“ A tak mě poslali na náměstí do štábu, aby nám přidělili nějaký úkol.

Já býval mužem činu, vyhrnul jsem si rukávy a šel jsem do toho. Po cestě bylo snad půl tuctu kontrolních stanic, všechny kontrolovali. Měl jsem v kapse pracovní průkaz, a když mě zastavili, vytáhl jsem ho a spustil svou vyřídilku. Když jsem se konečně prodral přes poslední stanici, viděl jsem, že „štáb“ se usídlil hned pod schody Památníku lidových hrdinů. Studentským vůdcům v zaprášených špinavých šatech už na tvářích rašilo strniště. Stál jsem tam v pomuchlané košili, ani jsem nevěděl, kdo je kdo, jen jsem nahlas prohlásil: „Jsme dělníci z jenšanské petrochemičky, potřebujete s něčím pomoci? Je nás spousta.“ Studenti se nakupili kolem mě, zvědavě si mě měřili, pak jeden z nich řekl: „Uvidíme.“

Čekal jsem. Už jsem chtěl jít, když mi v ruce přistál papírek, kde stálo: „Běžte na severovýchodní roh náměstí Nebeského klidu a postarejte se tam o pořádek.“ Podepsán Jao Jüan, člen stálého výboru Nezávislé studentské asociace.

A tak přes sto dělníků z naší fabriky obsadilo severozápadní cíp náměstí a celou noc jsme hlídali. Tehdy bylo na náměstí opravdu boží dopuštění. Li Pcheng vyhlásil stanné právo, městem se začaly